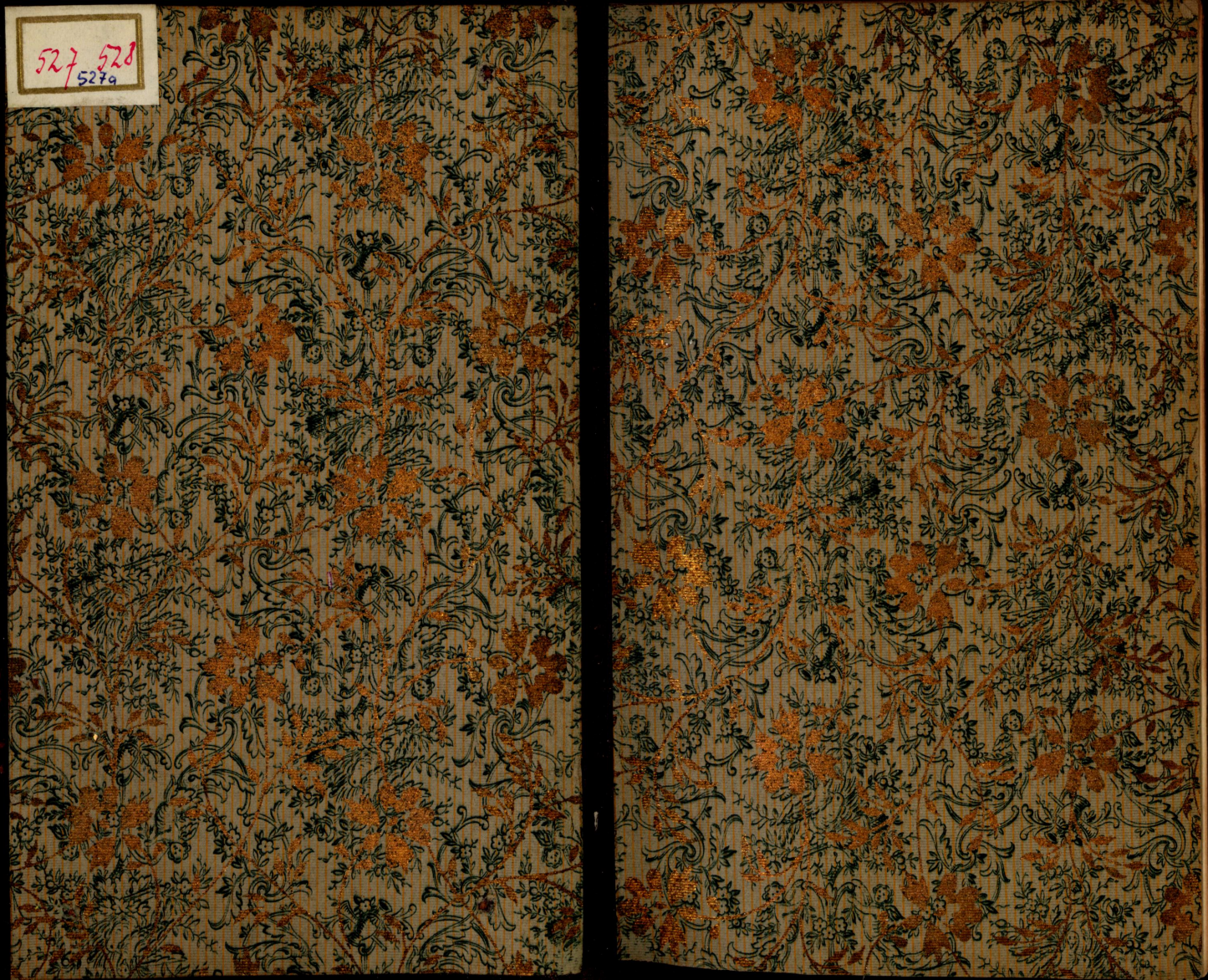

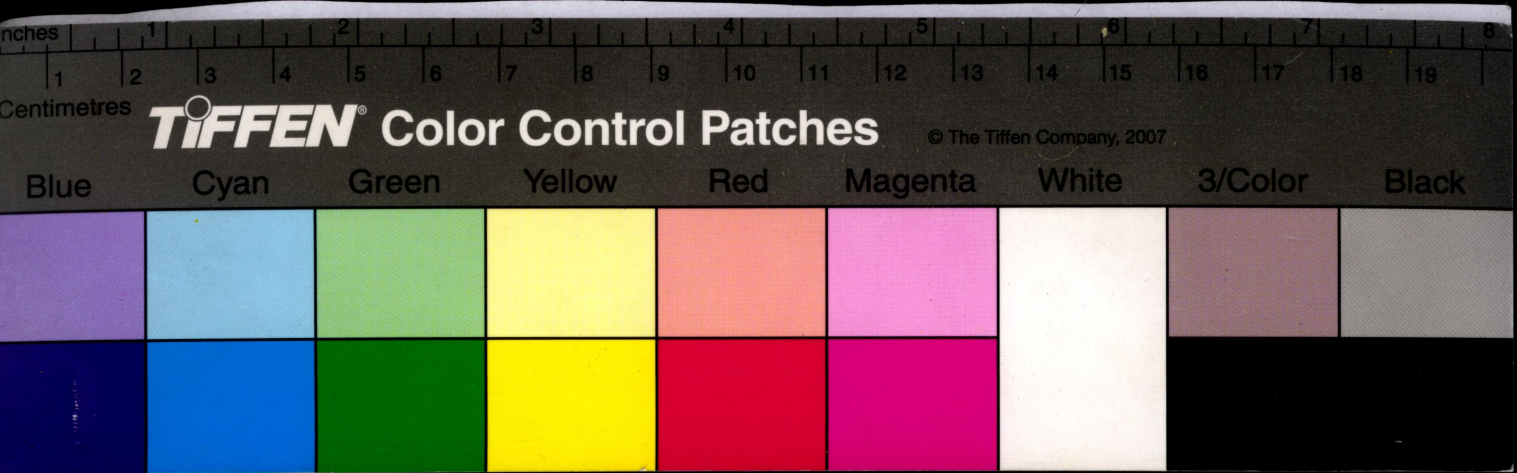
527 528
527a

949.

20th 527-528.

887

SENTENTIAE

EX LIBRIS PANDECTA
RVM IVRIS CIVILIS
DECERPTAE.

ANNO. M. D. XXXIX.

SENTENTIAE

EX LIBRIS PANDECTA
RVM IVRIS CIVILIS
DECERPTAE.

ANNO. M. D. XXXIX.

Roth 528

AD SERENISSIMUM PRINCEPES
ET DO. DOMINUM IOANNEM
Dei gratia Regem Ungariae, Dalmatiae, Croatiae
& cet. Io. Honteri Coronensis in Sen-
tentiis Pandectarum Iuris aulicis
Praefatio.

Cum nihil diuinitus humano generi datum sit
illustrius iustitia, quae arcuum uirtutum om-
nium in se una complectitur, non sine causa solite
uestigatum est à sapientiae studiosis hominibus, qui-
bus potissimum rebus illa pararetur. Verum dum in
densissimis tenebris diuersas quisque sui cordis secta-
tur opiniones, labyrinthis errorum magis implicati,
solita temeritate per occasionem ignorantiae contra
naturalem aequitatem abusi sunt. Quo factum est, ut
ex malis moribus bonae leges procrearentur, ne quae
saliat uoluntatem aut consuetudinem rationi ac ue-
ritati anteponat, sed quilibet sui iuris certus, leges
habeat uitae ac morum quas sequatur: nec ignorantia
eum possit praetexere, si ex aliorum dispendio prius
tam fortunam lautiores fecisset. Tametsi iuris igno-
rantia neminem excusat: non enim stultis succurri so-
let, sed errantibus. Quin et iudicantibus formam
praescribere conueniebat, ne cuiquam liceret leges ad
gratiam fingere ac refingere, et commissis delinquen-

A 2

lum pro libidine grauius aut remissius estimare. At ne sic quidem proborum tranquillitati satis prospici potuit, quoniam callida ac maliciosa iuris interpretatione, pretextu uerborum legis contra sententiam eius ad calumniatoribus inique diuertitur. Quam temerariam istorum improbitatem iuris imperiti iudices non parum adiuuant, dum assentionibus adulatorum delimiti, aut ambiguitatibus uerborum decepti, diuersissimas causarum circumstantias per ignauitiam non exadunt, sed proprias opiniones, quibus per ambitionem plus nimio tribuunt, potius quam finem legis aut mentem legislatoris respiciunt: atque interdum potestate freti, aut elati dignitate, etiam cum legis uerba teneant, contra legis nituntur uoluntatem: atque ita fit, ut summum ius in summam peruertatur iniuriam. Quando quidem iudices creduli et assentionibus addicti facile deipiuntur: et omnis precipitatio in sententiis dicendis periculosa est, et comitem habet poenitentiam: non enim licet bis in iudicando errare. Quapropter iudicia requirunt hominem sagacem et circumspicuum, qui causis ad accuratissimum examinatis et perspicue cognitis uideat, quid aequitas suaserit statuendum. Quoniam nulla definitio regularum adeo generalis est, ut non aliquando possit subverti: diuersi namque singularum legum sunt casus, multae exceptiones, uarietate replicationes. Cessante denique ratione legis, cessat

et ipsa lex: aequitas uero semper manet, et nunquam mutatur, quoniam secundum naturam est: eoque tutissimum est, ut summa illius ratio semper habeatur. Nam cum de quibusdam nihil in perpetuum neque generaliter defini potest, consistunt enim in sola aequitate, non solum in his ipsis quid liceat, omnibus est considerandum, sed et quid honestum sit: non enim omne quod licet, honestum est: multa leges permittunt, quae tamen salua conscientia fieri non possunt. Caterum cum in iudiciis diligenter temperandi sint mentis affectus, et nihil refert, non fiat aliquid, an male fiat: cauendum ne sub specie aequitatis ad iniquam misericordiam deflectamus: quia dominus amat iudicium, et misericordiae finis quidam praescriptus est, aequitatis uero nullus est finis: misericordia saepe decepta, aequitas nunquam. Siquidem plerumque fit, ut qui parat malis, proditor sit bonorum: quia felix improbitas, optimorum est calamitas. Et qui pretextu misericordiae iustificat impium (quia fouet licentiam peccandi) non minus inquinat animam suam, quam qui pertinacia summi iuris condonat innocentem. Etiam nonnunquam eueniat, ut iniquus accusator iniquum faciat iudicem: circumspiciendum tamen et excitanda animaduersio, ne quid in iudicando temere, negligenter, aut inconsiderate agatur: nam pestes iudiciorum sunt negligentia et opinio. Ante omnia iudicia pro-

stum esse debet, ne similitatis occasione ministret li-
tigantibus, dum unam partem ita curat, ut alterius
causam negligat: odia enim restringi, et fauores con-
uenit ampliari. Ideoq; potius prospiciat concordie
omnium, & quā candidissime potest, controuersias
finiat: hic enim est scopus totius iuris. Et quoniam
pro manifesta iniuria nemo facile litigat, iudicia præci-
pue perpendendis in obscuritatibus, quæ ferè uersan-
tur in causis, quid sit uerisimilius, aut qd plerūq; fie-
ri soleat: insuper et quid inter litigantes actum sit:
si quid aliud nominatim inter contrahentes conuene-
rit: si appareat aliā fuisse mentem testatoris: si quid
contra bonam fidem contraq; bonos mores desidere-
tur. Vbi in uerbis apparet iniquitas, ad mentem &
sententiā legis recurrendum, ut ex duobus remedijs
id eligatur, quod minimū habet iniquitatis. Ut igitur
debitis modis temperentur omnia, ingenio uigilanti
opus erit: aliud nanq; censeatur, quod metu, errore,
casu, uel necessitate gestum est: aliud quod consilio,
dolo malo, aut lata culpa à uolentibus perpetratum
aut omissum est. Nam deceptis & non decipientibus
iura opitulantur: et nulla uoluntas errantis est: pru-
dens ac uolens legem implet aut offendit, necessitas
autem caret lege. Vnde rectissime Saturninus docuit,
facta, dicta, scripta & consilia, septem modis esse
consideranda, uidelicet causa, persona, loco, tempo-

re, qualitate, quantitate & euentu. Inuile est enim
& periculosum, nisi omnibus diligenter perspectis,
una aliqua particula causæ proposita, iudicare uel
respondere. Omnes etenim casus, qui quandoq; ina-
dunt, legibus comprehendi non possunt: multa iudi-
cis prudentiæ relinquuntur: quoniam sensus sapientis
non arbitratur contra iura, & leges interdū extendi
possunt ad similes casus: ubi enim est eadē ratio, ibi
et idem ius esse debet. Quāuis exempla non semper
sint imitanda: quia diuersæ similitum effectuum sunt
causæ, diuersi quoq; similitum causarum effectus: &
unius factum alteri præiudicare non debet. Maleficia
deniq; uoluntas ac propositum delinquentis distin-
guunt, et in ipsis punitur affectus, licet effectus non
sequatur: effectus autem sine affectu uix punitur, nisi
quanti interest aliquid factum non fuisse. Nam &
qui hominem occiderit, si non occidendi animo hoc
fecerit, absolui potest: et furtum sine affectu furandi
non committitur. Proinde qui ius ciuile calumnian-
tur, quasi uetita permetteret, et illiata exigeret, (exē-
pli gratia. In bonæ fidei contractibus ex mora usu-
ras deberi. &, quod quisq; ob tutelam corporis sui
fecerit, iure fecisse. & similiter cætera,) non satis fi-
nem eius perspiciunt. Iudicantibus enim magis, quā
litigantibus scriptum est, docetq; controuersias diri-
mere ac tollere, et ius suū quemlibet agnoscere: mini-

me uero contentiones alias ex alijs seminare, ut ex pluribus legibus euidenter intelligi potest. Usuræ enim non propter lucrum petentium, sed propter moram non solventium à iudicantibus infliguntur. Et ne bonis grauior per licentiam inferatur iniuria, cædes latronum in eorundem poenam inultæ relinquuntur. Cæterum usuras ob creditum à debitoribus priuatim exigi, nulla iuris ratio suasit. Et qui, cum minime hostiliter appeteretur, aut sine suo periculo parcere, uel etiam aliter se defendere posset, alium quem occidit, lege Cornelia de ficiarijs tenetur. Ex quibus apparet, quod ea quæ rerum natura prohibita sunt, nullis unquam legibus confirmantur. Sed & si qui canones impij simile aliquid concesserint, minime sunt eam ob rem probandi. Quod enim fraudulentè, aut per uim, uel aliàs illiçite introductum est, nulli debet stabilitate subsistere, nec potest ullo temporis tractu firmari. Porro quod pleriq; scientia ad pacem & concordiam inuenta, ad contentiones & calumnias abutuntur, quis à malicioforum importunitate satis cauere potuit? cum nullus tam bonus sit flosculus, ex quo non uenenum suum exurgant aranei. Ac cæteræ quidem artes priuatam dum taxat uoluptatem allentibus præbent, dum per oâiæ ab illis coluntur. Iusticia uero latissime patet, omnibus prodesse studeat, & tota in actione consistit: quæ

unica

unica uirtutis laus est. Quamquã absq; iugi exercitacione comparari minime possit: nihil enim prodest tenuisse regulas, nisi quis usum assiduum adhibuerit: nam scientia usu perficitur. Quoniam uero pelagus iuris immensum est, et infinitæ causarum qualitates, quæuis in super regio suas habet leges: quædam nihil ad præsentem statum nostrum spectare, aut aliter nobis obseruari uidebantur, ut emanationes, manumissiones, pædium castrense, ac pleraq; alia: certum fuit ex omnibus generalissima simul & iustissima breuiter decerpere, ut ex his quamlibet pauca, aliquam æqui & boni rationem sequi perdiscerent studiosi, qua sane ciuilibus iusticia paratur. Nam ius habemus aliud isto sublimius, quod indiscriminatum omnibus propositum est in sacris literis, et perfectiorem uiuendi formam tradit: nec ut ius humanum, causas iudicis cognitioni submittit, & ius suum in hoc sæculo cuiq; tribuit: sed potius præcipit, non esse querenda quæ nostra sunt, sed quæ sunt aliorum: trabem ex oculo proprio remouendâ: iuri suo cædendum, et malis non esse resistendum: ad hæc patientia docet uincendum, ac ultionem deo uindicta relinquendâ. Nec ibi sufficit abstinere à prohibitis, nisi pariter fiat, quod præceptum est. Sed & cum scari mus omnia quæ præcepta sunt, tanq; seruos inutiles nos ipsos à nobismet iubet accusandos & iudicandos.

B 1

Que omnia, cum Sacra Maieſtas tua longo re-
rum uſu, et exacta mentis ratione feliciter perſpexe-
rit, Sereniſſime Rex, nihil quidem opus erat iſta cō-
memorare apud eum, qui ſummam uniuerſi iuris ha-
bet peritiā: niſi uſum fuiſſet hac parte conſultum
ſtudioſis lectoribus, qui ſub nomine C. M. T. editū
libellum crebro in manibus uerſabunt: quem eo gra-
tiorum illis futurum conſidimus, quod Prināpem ſtu-
diorum et pietatis amantiſſimum patronum habeat,
cuius grauiſſima in iure dicendo authoritas complu-
res ad colendam iuris ſcientiā tacite inuitabit. Quod
ſi haud indignam Prināpe materiam C. M. T.
ſerena fronte ſuſceperit, neq; nos unq̄ laboris, neq;
ſtudioſos huius (qualis auq; demum eſt) induſtrię
pigebit. Poſtremo quod ad inſtitutum attinet, mini-
me libuit ſententias in diuerſis locis iterum ac ſepius
inuentas, ubiq; repetere. Quinctiam illis quędam ſe-
natusconſulta & edicta prętorum ſatu digna adieci-
mus: quorum uerba licet mutilatim ſint poſita, ſum-
mam tamen ſerē complectuntur. Nec paſſim adijaci-
endum duximus in edictis (Ait prętor) cum ex locuti-
one primę perſonę iſta ſuauiter queant deprehendi.

Ac ſi qua uerba è ſummarijs adiecta reperien-
tur, ubiq; compendioſam breuitatem ſe-
cuti ſumus. Veniant feliciter
qui uolent.

SENTENTIAE

EX PANDECTIS IVSTINI
ANI DECRIPTAE.

EX LIBRO I.

Ius eſt ars boni et æqui. Qua æquum ab iniquo,
licitum ab illicito diſcernentes, bonos non ſolum metu
pœnarum, uerum præmiſſorum quoq; exhortatione
efficere cupientes, ueram philoſophiam affectamus.

Eſt autem ius tripartitum. ius naturale, ius gen-
tium, & ius ciuile.

Ius naturale, eſt quod natura omnia animalia do-
cuit. ut procreationem, educationem, pietatem, gra-
tiam, uindicationem, obſeruantiam, fidem.

Ius gentium, eſt quod naturalis ratio inter omnes
homines conſtituit. ut religio, pactum, iudicium,
ſocietas, contractus, depositum, mutuum, inducię,
poſtliminia, &c.

Ius ciuile, quod quisq; populus ipſe ſibi conſtituit.
id in legibus, ſenatusconſultis, plebiſcitis, decretis
prināpum, authoritate prudentium, more æquita-
teq; conſiſtit.

Iuſticia, eſt conſtans & perpetua uoluntas, ius ſu-
um cuiq; tribuens.

Iuris præcepta ſunt hæc. Honeste uiuere. Alterū

non ledere, ius suum cuiq; tribuere.

Iuris prudentia, est diuinarum atq; humanarum rerum notitia, iusti atq; iniusti scientia.

Lex, est commune præceptum, uirorum prudentium consultum, delictorum que sponte uel ignorantia contrahuntur coercitio, communis reipub. sponso.

Ex his que forte uno aliquo casu accidere possunt, iura non constituuntur.

Legis uirtus est, imperare, uetare, permittere, et punire.

Iura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur.

Neq; leges, neq; senatusconsulta ita scribi possunt, ut omnes casus, q quandoq; inuiderint comprehendantur: sed sufficiat ea que plerumq; accidunt, contineri.

Quoties lege aliquid unum uel alterum est intro ductum, bona occasio est & cætera que tendunt ad eandem utilitatem, uel interpretatione, uel arte iurisdictione suppleri.

Quod contra rationem iuris receptum est, non est producendum ad consequentias.

In his, que contra rationem iuris constituta sunt, non possumus sequi regulam iuris.

Ius singulare, est quod contra tenorem rationis propter aliquam utilitatem auctoritate constituentium introductum est.

Sære leges, non est uerba earum tenere, sed uim ac potestatem.

Benignius leges interpretandæ sunt, quo uoluntas earum conseruetur.

In ambigua uocæ legis ea potius accipienda est significatio, que uitio caret, præsertim cum etiam uoluntas legis ex hoc colligi possit.

Non omnium que à maioribus constituta sunt, ratio reddi potest.

Rationes eorū que constituuntur, inquiri non oportet, aliqñ multa ex his que certa sunt subuertuntur.

Cum lex in præteritū qd indulget, in futurū uetat Minime sunt mutanda, que interpretationem ætam semper habuerunt.

Inuile est, nisi tota lege perspecta, una aliqua partialia eius proposita, iudicare uel respondere.

Nulla iuris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, ut que salubriter pro utilitate hominum introducantur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad seueritatem.

Non est nouum, ut priores leges ad posteriores trahantur.

Quoniam antiquiores leges, ad posteriores trahi usitatum est, semper quasi hoc legibus in esse credi oportet, ut ad eas quoq; personas, et ad eas res pertineant, que quandoq; similes erunt.

Sed et posteriores leges ad priores pertinent, nisi contrariæ sint, idq; multis argumentis probatur.

Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet: in fraudem uero legis facit, qui saluis uerbis legis, sententiam eius circumuenit.

De quibus causis scriptis legibus non utimur, id custodiri oportet, quod moribus & consuetudine introductum est: & si qua in re hoc defecerit, tunc quod proximum & consequens ei est.

Leges non solum suffragio legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogantur.

Diuturna consuetudo pro iure et lege, in his quæ non ex scripto descendunt, obseruari solet.

Cum de consuetudine confidere quis uidetur, explorandum, an etiam contradicito aliquando iudicio consuetudo firmata sit.

Magnæ authoritatis hoc ius habetur, quod in tantum probatum est, ut non fuerit necesse scripto id comprehendere.

Si de interpretatione legis queratur, in primis inspicendum est, quo iure ciuitas retro in eiusmodi casibus usa fuit. Optima enim est legum interpretis consuetudo.

In ambiguitatibus quæ ex legibus proficiunt, consuetudo aut rerum perpetuo similiter iudicatarum authoritas uim legis obtinere debet.

Quod non ratione introductum est, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum, in alijs similibus non obtinet.

Quod principi placuit, legis habet uigorem: idq; constitutionem appellamus.

In rebus nouis constituendis euidentis esse utilitas debet, ut recedatur ab eo iure, quod iam diu æquum uisum est.

Qui in utero est, perinde ac si in rebus humanis esset, custoditur, quoties de commodis ipsius partus queritur.

Mulier prægnans ultimo supplicio damnata seruari debet, donec partum edat.

Cum legitime nuptiæ factæ sunt, patrem liberi sequuntur: uulgo quæsitus matrem sequitur.

Qui furere cepit, & statum et dignitatem in qua fuit, & rei suæ dominium retinet.

Si qua poena paterfamilias fuerit affectus, sine dubio nepos filij loco succedit.

Filiusfamilias in publicis causis loco patrisfamilias habetur.

Vbi officia non sunt repugnantia, unus potest uicem duorum sustinere.

Finite patris adoptiui potestate, nullum ex pristino iure retinetur uestigium.

Si paterfamilias adoptatus sit, omnia quæ eius sunt

erunt, tunc iure ad eum transeunt, qui adoptauit.

Adoptio in his personis locum habet, in quibus etiam natura potest habere.

Ex adoptiuo natus, adoptiuum locum obtinet in iure auli.

Non potest filius, qui in potestate patris est, ullo modo compellere eum, ne sit in potestate.

Onera eius qui in adoptionem datus est, ad patrem adoptiuum transferuntur.

Qui indignus est inferiori ordine, indignior est superiore.

Veritas rerum erroribus gestorum non uitatur: et ideo praeses id sequatur, quod conuenit eum ex fide eorum quae probantur, sequi.

Prætextu humanae fragilitatis delictum decipientis in periculo hominis, innoxium esse non debet.

Mandatam sibi iurisdictionem mandare alteri neminem posse, manifestum est.

EX LIBRO II.

Cui iurdictio data est, ei quoque concessa esse uidentur, sine quibus iurdictio explicari non potuit.

Qui iurisdictioni praestit, neque sibi ius dicere debet, neque cæteris quos seam habet.

Si per errorem alius pro alio praetor fuerit adiectus, nihil ualet quod actum est.

Non con

Non consentiunt, qui errant: nihil enim tam contrarium consensui quam error, qui imperitiam detegit.

Mutatio iudicis post sententiam, prioris iudicis iurisdictionem non impedit.

Extra territorium ius dicenti impune non paretur. Idem et si supra iurisdictionem suam uelit ius dicere.

Qui aliquid noui iuris in quenquam statuerit, is quoque aduersario postulante eodem iure uti debet.

Quod quis in alterius persona æquum esse credit, id in ipsius quoque persona ualere patiatur.

Omnibus magistratibus secundum ius potestatis suae concessum est, iurisdictionem suam defendere poenali iudicio.

Is uidetur ius dicenti non obtemperasse, qui quod extremum est in iurisdictione non fecit.

Eas personas, quibus reuerentia praestanda est, sine iussu praetoris in ius uocare non possumus.

Qui de duobus copulatis unum fecit, nihil factum uidetur.

Si quis in ius uocatus non ierit, ex causa à competente iudice multa pro iurisdictione iudicis dānabitur.

Si nihil interest actoris, eo tempore in ius aduersarium non uenisse, poena remittitur.

Ne quis eum, qui in ius uocatur, ui eximat: neue dolo malo faciat, quo magis eximatur.

Probationes debent necessario concludere, ut con

C 1

demnatio sequi possit.

Fideiussor iudicio sistendi causa, locuples iubetur dari, non tantum in facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate. *l. 2. ff. q. satisfacere cogantur*

In fideiussorem, qui aliquem iudicio sisti promiserit, tanti, quanti ea res erit, actionem dat praetor. *l. 6. ff. de iur. iudic.*

Quoties iustose cautum uel satisfdatum est, non uidetur cautum. *l. 6.*

Possessores immobilium rerum satisfacere non compelluntur. *l. 15. pr.*

Qui iurato promisit iudicio sisti, non uidetur praestasse, si ex concessa causa hoc deseruerit. *l. fin.*

T. X. l. 1. 107. Si plures dolo fecerint, omnes tenentur: sed si unus praestiterit poenam, ceteri liberantur, cum nihil intersit

Propter dolum alienum nec reus lucrum faciat, nec actor damno afficiatur.

Si quis iusto impedimento prohibitus, in iudicio sistere non potuit, exceptione adiuuatur.

Exceptio superueniens reo, prodest fideiussori.

Vbi est dies et conditio, expectatur dies, licet conditio euenerit.

T. XII. l. 1. pr. Ne quis messium uindemiarumque tempore aduersarium cogat ad iudicium uenire, nisi dilatio actionem sit peremptura.

Praetoris factum iuri derogare non oportet.

T. XIII. l. 1. pr. Qua quisque actione agere uolet, eam prius ede-

re debet, ut proinde sciat reus, utrum cedere, an contendere debeat.

Nihil tam congruum fidei humanae, quam ea seruari, quae inter eos placuerunt. *T. XIV. l. 1. pr.*

Si ut maleficium fiat, promissum sit, nulla est obligatio ex hac conuentione. *l. 7. § 3.*

Si plures sint, qui eandem habent actionem, unus loco habentur. *l. 9. pr.*

Quaedam actiones per pactum ipso iure tolluntur, ut iniuriarum, item furti. *l. 17. § 1.*

Pacta quae turpem causam continent, aut a iure communi remota sunt, rata non habentur. *l. 27. § 1. l. 28. pr.*

Si acceptilatio inutilis fuit, tracta pactione id actum uidetur, ne peteretur. *l. 27. § 2.*

Ius publicum priuatorum pactis mutari non potest. *l. 38.*

Pactio obscura uel ambigua uenditori et qui locauit, noceat, in quorum fuit potestate legem a pertius conscribere. *l. 39.*

In traditionibus rerum quodcumque pactum sit, id ualere manifestissimum est. *l. 48.*

Pactum personale non extenditur ad heredes.

Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

Semel acquisita fideiussori exceptio pacti, ulterius inuito extorqueri non potest. *l. ult. fin.*

Si praetor aditus atra causa cognitionem transige-

permiserit, transactio nullius erit momenti.

Transactio quæcumq; sit, de his tantum, de quibus inter conuenientes placuit, interposita creditur.

EX LIBRO III.

Sententia iudicis quæ diminutionem status non continet, extra territorium iudicis sui effectum non porrigit.

J. 11. 1602. Si quis alieno nomine condemnatus fuerit, non laborat infamia.

Pœna grauior ultra legem imposita, existimatio nem conseruat. l. 13. 07.

Non oportet ex sententia (siue iusta siue iniusta) pro alio habita, alium pregrauari.

Publice utile est, absentes à quibuscumq; defendi. l. 33. 01.

Cuius nomine quis actionem sibi dari postulauerit, is eum iuri boni arbitrato defendat.

Qui nomine alieno agit, id ratum habiturum eum, ad quem ea res pertinebit, cauere debet. l. 39. 01.

Qui proprio nomine iudicium accepit, si uelit procuratorem dare, in quem actor transferat iudicium, audiri debet. l. 45. 01.

Litis impendia bona fide facta, uel ab actoris procuratore, uel rei, debere ei restitui, æquitas suadet. 06.

Ignorantis domini conditio deterior per procuratorem fieri non debet. l. 49.

Quicumq; ratione procurator tuus à me liberatus

est, id tibi prodesse debet. l. 50.

Procurator qui pro domino uinculorum obligationis suscepit, onus eius frustra reasat.

Si reus paratus sit ante litem contestatam pecuniam soluere, iniquum est, cogi eum iudicium accipere.

J. 11. Si quid uniuersitati debetur, singulis non debetur, nec quod debet uniuersitas, singuli debent. l. 7. 01.

J. 11. Si quis absentis negotia gesserit, licet ignorantis, tamen quicquid utiliter in rem eius impenderit, uel etiam si se in rem absentis aliam obligauerit, habet eo nomine actionem. l. 2.

Gestor negotiorum ampliores quam oportuit, fructus consequutus, totum prestare debet, licet petere non potuerit.

Qui negotium ab alio quis male gestum, probauerit, non habet eo nomine actionem: quia semel probatum reprobare non potest.

Etiam is negotiorum gestor habet actionem, qui utiliter negotia gesserit, licet euentus non sit sequutus.

Qui negotia absentis et ignorantis gerit, et culpam et dolum prestare debet.

Negotiorum gestor non tenetur de casu, nisi præcedat culpa.

Si quis aliena negotia gerens, plus quam oportet, impenderit, recuperabit id quod prestari debuit. l. 25.

Sumptus uoluptatis causa, seu pietatis respectu facti, repeti non possunt.

Soluendo quisq; pro alio, licet inuito & ignoran-
te, liberat eum. Quod autem alicui debetur, alius
sine uoluntate eius non potest iure exigere. l. 39.

Alienam conditionem meliorem, etiam ignorantis
& inuitis, facere possumus, deteriore non possumus. ib.

Actio negotiorum gestorum illi datur, cuius inter-
est hoc iudicio experiri. l. 47.

Lege Iulia repetundarū tenetur, qui ob negotium
faciendū uel nō faciendū per calūniā, pecuniā accipit.

Turpia lucra etiam ab heredibus extorqueri de-
bent, licet crimina extinguantur. l. 5. p.

EX LIBRO IIII.

Homines uel lapsi, uel circumscripti, siue metu,
siue calliditate, siue etate, siue absentia, aut per iu-
stum errorem incederunt in captionem, causa cogni-
ta à prætorè in integrum restituantur.

Nemo uidetur rem perdidisse, qui in integrum re-
stitui potest.

Omnium, qui ipsi potuerunt restitui in integrum,
successores in integrum restitui possunt.

Deceptis sine culpa sua (maxime si fraus ab aduer-
sario interuenierit) succurrere oportebit.

Quod ui metusue causa gestum erit, nullo tempo-
re ratum habetur.

Cui res metus causa tradita est, non solū reddere,

uerum etiam de dolo repromittere debet.

In alterius præuiū uerti, alienū metū non oportet

Que dolo malo facta esse dicantur, si de his rebus
alia actio non erit, & iusta causa esse uidebitur, in-
diciū dabo.

Quod semel est iuramento deasum, ratione periti-
ri retractari non oportet.

In eum qui dolum commisit, in id quod locupletia-
tor est, perpetuò danda est in factum actio.

Si duo dolo malo fecerint, inuicē de dolo nō agēt

Quod cum minore q̄ uiginti quinq; annorū nata
gestū esse dicitur, utiq; quæ ea res erit animaduertā.

Si quis maior factus comprobauerit, quod minor
gesserat, restitutio cessat.

Omnis ætatis hominibus restauratio eremodicij
prestari debet, si se doceant ex iusta causa abfuisse.

Non autem passim minoribus subuenitur, sed causā
sua cognita, si capti esse proponantur.

Non restituetur, qui sobrie rem suā administrans,
occasione damni non inconsulte accidentis, sed facto,
uelit restitui.

Non enim euentus damni restitutionem indulget,
sed inconsulta fatalitas.

Vbi restitutio datur, posterior emptor reuerti ad
auctorem suum poterit.

Iniuriarū iudiciū semel omisum, repeti nō potest.

Non fit etatis excusatio aduersus præcepta legi
ei, qui dum leges inuocat, contra eas committit.

Vnicuique licet contemnere hæc, quæ pro se intro
ducta sunt. *J. IV. l. 91.*

Prætor minorem in integrum restituere potest, etiam
am contra suam, uel de æssoris sui sententiam.

Qui, postea quid cum his actum contractumue
sit, capite minuti esse dicentur, in eos perinde, quasi
id factum non sit, iudicium dabo.

Capitis deminutio priuati hominis et familiæ eius
iura, non ciuitatis amittit.

Eas obligationes, quæ naturalem præstationem ha
bere intelliguntur, palam est capitis deminutione non
perire. Quia ciuilis ratio naturalia iura corrumpere
non potest. *J. V. l. 8.*

Si cuius quid de bonis, cum is metu aut sine dolo
reipublicæ, aut alia iusta causa abesset: siue in uinculis,
seruitute, hostiumue potestate esset, deminutum
esse dicatur, iure postliminij in integrum restituam. *J. VI. l. i.*

Non autem negligentibus subuenitur, sed ne cæsitate
rerum impeditis. *J. VI. l. 16.*

Rei dumtaxat persequendæ, non etiã lucri faciendæ
gratiã, restitutionis auxilium maioribus datur.

Quotiescumque aliquis ex ne cæsitate, non ex uoluntate
absuit, dici oportet, ei subueniendum.

Absens in aliqua re læsus non restituitur, in qua
etiam

etiam si non abfuisset, damnum erat passurus.

Nullius causa deterior fieri debet, ex alieno facto.

Si quis alienando rem, alium nobis aduersarium
suo loco in fraudem nostram substituerit, in factum
actione tenebitur. *J. VII. l. i.*

Qui arbitrium pœna compromissa receperit, sen
tentiam dicere compelletur.

Arbiter, etsi errauerit in sententia dicenda, corri
gere eam non potest, quando arbiter esse desierit.

Si quis litigatorum defuerit, quia per eum factum
est, quo minus arbitretur, pœna committitur.

Nautæ, caupones, stabularij, uectores, quod ca
iusque saluum fore receperint, nisi restituant, in eos
iudicium dabo. *J. IX. l. i. pr.*

EX LIBRO V.

Inter consentientes cuiusuis iudicis qui tribunali
præest, uel aliã iurisdictionem habet, est iurisdicção.

Omnem obligationem pro contractu habendam,
existimandum est.

In confessum non est ferenda sententia, sed danda
est ei dilatio ad soluendum.

Non potest uideri in iudiciũ uenisse id, quod post
iudiciũ acceptum accidit.

Ubi coeptum est semel iudiciũ, ibi et finem acci
pere debet. *l. 30. ff. de iudicijs.*

Non quicquid iudicis potestati permittitur, id subij
atur iuris necessitati. *l. 40. pr. h. T.*

Iudex si quid aduersus legis præceptū in iudican
do dolo malo prætermiserit, legem offendit. *ib. 81.*

Obseruandum est, ne is iudex detur, quem altera
nominatim pars petit: id enim iniqui exempli est. *l. 47.*

Per minorem causam maiori cognitioni præiudici
um fieri non oportet: maior enim questio minorem
causam ad se trahit. *l. 54.*

Inter litigantes non aliter lis expediri potest, quā
si alter petitor, alter possessor sit. *l. 62.*

Si quis intentione ambigua, uel oratione usus sit,
id quod utilius ei est, accipiendum est. *l. 66.*

In peremptorio edicto is qui edit, etiam absente di
uersa parte cognoscat et pronuntiat. *l. 71.*

De qua re cognouerit iudex, pronuntiare quoq;
cogendus erit. *l. 74. pr.*

Sententia ex falsis allegationibus contra absentem
lata, est ipso iure nulla.

Cuius rei species eadem consistit, rem quoq; eandē
esse existimandum. *l. 76. in fine*

Eum, quem temere aduersarium in iudicium uo
casse constituerit, uicaria litig. sumptus aduersario suo
reddere oportebit. *l. 79.*

Inofficiosum testamentum dicere hoc est, allegare,
quare exheredari uel præteriri non debuerit.

Non est consentiendum parentibus, qui iniuriam
aduersus liberos suos testamento inducunt.

Si instituta accusatione, de lite pacto transactū est,
hec fides ab altera parte transactioni præstetur, accu
satoris causam integram esse placuit.

Quauis instituta inofficiosi testamenti accusatione,
res transactione deasa sit, tamen testamētum in suo
iure manet.

Eorum iudiciorum, quæ de hereditatis petitione
sunt, ea autoritas est, ut nihil in præiudicium eius
fieri debeat.

Legitimam hereditatem uindicare nō prohibetur
is, qui cum ignorabat uires testamenti, iudicium de
functi secutus est.

Non solum ea, quæ mortis tempore fuerint, sed
si qua postea augmenta hereditati accesserint, ueni
unt in hereditatis petitione.

Bona fidei possessores in id duntaxat tenentur, in
quo locupletiores facti sunt.

EX LIBRO VI.

Cum in rem agitur, si de corpore cōueniat, error
autem sit in uocabulo, recte actum esse uidetur.

Si res mobilis petita sit, aut ibi restitui debet, ubi
res est, aut ubi agitur.

Si quis rem ex necessitate distraxit, fortassis huic

officio iudicis succurratur, ut precium duntaxat debeat restituere.

Qui uindiciat totum, per exceptionem doli cogitur precium eius quod accepit, dare.

Quaecumque alij iuncta siue adiecta accessionis loco cedunt, ea quod diu coheret, dominus uindicare non potest.

Qui in rem conuenitur, etiam culpa nomine condemnatur.

Bona fidei possessor etiam fructus deductis impensis petitori restituere debet.

Non propterea quis, quod alij rem uindicianti, tunc ignorans sua esse, assistebat, dominum suum amisit.

Quod infans uel furiosus possessor perdidit uel corruptit, impunitum est.

Cum in rem agitur, eorum quoque quae usui, non fructui sunt, restitui fructus certum est.

Possessori debet restitui precium a domino, quod est in eius utilitatem uersum, habita tamen fructuum compensatione.

Qui non potest restituere, nec dolo fecit quo minus possit, non plurius quam res est, condemnandus est.

Publiciana in rem actio. Si quis id quod traditur ex iusta causa a non domino, et nondum usucaptum petat, iudicium dabo.

Ei soli nocere debet iniurandum, qui detulit.

EX LIBRO VII.

Ususfructus, est ius in corpore, quo sublato, et ipsum tolli necesse est.

Ne in uniuersum inutiles essent proprietates, placuit certis modis extinguere ususfructum, et ad proprietatem reuerti.

Ususfructu legato, omnis fructus rei ad fructuarii pertinet, sic tamen, ut uiri boni arbitrato fruatur.

Qua ratione retinetur a proprietario possessio, pari ratione etiam ususfructus retinetur.

Res sub conditione legata, interim haereditis est, existente autem conditione, ad legatarium transit.

Si cuius rei ususfructus legatus fuerit, potest dominus in ea re satisfactionem desiderare.

Fructuarius causam proprietatis deteriorem facere non debet, meliorem facere potest.

Proprietarius nec seruitutem imponere fundo potest, nec amittere seruitutem.

Qui praedio fruatur, non minus habere intelligitur, quam qui principali re utitur fruatur.

Impendia in rem, cuius ususfructus ad aliquem pertinet, ad eum respicere natura manifestum est.

Cui ususfructus legatus est, etiam inuito haerede eum extraneo uendere potest.

Quoties ususfructus pluribus coniunctim legatus

est, inter fructuarios est ius accrescendi.

Cum primus non inueniet alterum eum, qui sibi concurrat, solus utitur in totum.

Toties ius accrescendi est, quoties à duobus qui in solidum habuerunt, concursu diuisus est.

Dies ususfructus legati non prius ædit, quàm hæreditas adæatur.

Neq; ususfructus, neq; seruitutes prædiorum domini mutatione amittuntur.

Ususfructus legatus adinicialis eget, sine quibus uti frui quis non potest.

Cui usus relictus est, uti potest, frui uero non potest.

Usuarie rei speciem is, cuius proprietates est, nullo modo commutare potest.

EX LIBRO VIII.

Vnus ex dominis communium ædium seruitutem imponere non potest.

Seruitutem non ea natura est, ut aliquid faciat quis, sed ut patiat, aut non faciat aliquid.

Iura seruitutis prædiorum, certo tempore non utendo pereunt, si uianus simul libertatem usucipiat.

Qui non consentit, uidetur contradicere.

Pactio obscura interpretatur contra proferentem.

Omnes seruitutes prædiorum perpetuas causas habere debent, alioqui consistere non possunt.

Libertas seruitutis usucapitur, si dominium rei seruitutis obtineatur.

Cui conceditur aliquid, uidetur concedi omnia, sine quibus illud esse non potest.

Quod ius aliquis non negligentia aut culpa sua amisit, id ei restitui debet.

Quod humani iuris esse desijt, seruitutem non recipit.

Cum fundus fundo seruit, uendito quoq; fundo seruitutes sequuntur.

Bona fides contractus, legem seruari uenditionis exposcit.

In omnibus seruitutibus resectio ad eum pertinet, qui sibi seruitutem asserit, non ad eum, cuius res seruit.

In suo aliam hæctenus facere licet, quatenus nihil in alienum immittat.

Quod quis alium facientem prohibere ex officio necesse habuit, id ipse committere non debuit.

Si quis è socijs litem perdidit culpa sua, non est æquam hoc cæteris damno esse.

Qui permittit ædificari in loco seruiente, ius seruitutis amittit.

Cum uia publica fluminis impetu uel ruina amissa est, uianus proximus uiam præstare debet.

EX LIBRO IX.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur, aut danda

quod nocuit, aut aestimatio noxia offerenda.

Lex Aquilia. Qui seruum alienum, uel peadem iniuria occiderit, quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum aes dare domino damnas esto.

Aduersus periculum naturalis ratio permittit se defendere.

Imperitia, negligentia, infirmitas, nimia seuitia, lusius quoque noxius culpa assignantur.

l. 8. 91. Affectare quis non debet, in quo uel intelligit, uel intelligere debet, infirmitatem suam alij periculosam futuram.

l. 11. 91. Si alius tenuit, alius interemit, is qui tenuit, quasi mortis causam praebuit, in factum actione tenetur.

Si cum uno ex pluribus reis agatur, ceteri non liberantur: nam quod alius praestitit, alium non liberat, cum sit poena.

In actione aduersus consententem, iudex non rei iudicandae, sed aestimandae datur: nam nulla partes iudicantis in consententes sunt.

Quando factum excedit uoluntatem, tenetur quis de toto facto, non inspecto proposito uoluntatis.

Etiam qui occasionem praestat, ipse damnum fecisse uidetur.

Culpa est, cum quod diligenter prouideri potuit, non fuit prouisum, aut tunc denunciatum est, cum periculum uitari non potuit.

Repudiante

Repudiante legatario legatum, heredis est actio, perinde ac si legatum non esset.

Qui cum aliter tueri se non possent, damnum culpa dederunt, innoxij sunt. Vim enim ui defendere, omnes leges, omniaque iura permittunt.

Vnde in eum locum, quo uulgo iter fiet, uel in quo consistetur, deiectum uel effusum quid erit, quantum ex ea re damnum datum factumue erit, in eum qui ibi habitauit in duplum iudicium dabo.

Ne quis in subgrunda protectione supra eum locum, quo uulgo iter fiet, inue quo consistetur, id positum habeat, cuius casus nocere aui possit.

Habitator suam suorumue culpa praestare debet.

Qui dolo facit quo minus possit, uidetur posse.

Beneficium unius, non extenuat maleficium alterius.

Quod unus est socijs ratione rei communis consequitur, alteri communicare tenetur.

EX LIBRO X.

Iudicia finium regundorum permittitur, ut ubi non possit dirimere fines, adiudicatione controuersia dirimat.

Cum ex alterutrius praedio alij adiudicatur, is aui adiudicatur, certa pecunia condemnandus est.

In iudicio finium regundorum, etiam eius ratio fit quod interest.

Quae quis in hereditate quasi heres, dolo aut

culpa fecit, in iudicium familie erascunda ueniunt.

Non potest uno iudicio res iudicata in partem ualere, in partem non ualere.

Quod quis ex causa iudicati indebitum soluit, rei ueritate cognita, repetere non potest.

Vbi diuisio perdifficilis est, potest iudex in unius personam totam adiudicationem & condemnationem conferre.

Sicut ipsius rei diuisio uenit in communi diuidendo iudicio, ita etiam praestationes ueniunt.

Eum qui communi nomine aliquid fecit, neque lucrum neque damnum ex eo sentire oportet.

Unus ex ijs, qui rem communem habent, potest alios ad diuisionem etiam inuitos prouocare.

Ultra id, quod in iudicium deductum est, excedere potestas iudicis non potest.

Iudicem in praedijs diuidendis, quod omnibus utilissimum est, uel quod malunt litigatores, exequi conuenit.

In re communi nemo dominorum iure facere quicquam inuito altero potest: in re enim pari potior est causa prohibentis.

Reus contumax per in litem iusiurandum petitori damnari potest, ei iudice quantitatem taxante.

Qui depositam, uel commodatam, uel locatam, uel pignori rem accepit, ad exhibendum tenetur.

Qui dolo malo fecit, quo minus possideret, ad exhibendum tenebitur.

Ad exhibendum possunt agere omnes, quorum interest.

Non oportet ius civile calumniari, neque uerba eius captare: sed qua mente quid dicatur, animaduertere.

EX LIBRO XI.

Nemo cogitur ante iudicium de suo iure aliquid respondere.

Qui interrogatur in iure, ad deliberandum tempus impetrare debet: quia si perperam confessus fuerit, incommodo afficietur.

Omnino non respondisse uidetur, & qui ad interrogatum non respondit.

Ex causa iusti erroris potest quis confessionem suam reuocare.

Exceptionibus legitimis etiam is uti potest, qui ex sua responsione conuenitur.

Si quis sine dolo malo, culpa tamen respondit, absolui debet, nisi culpa dolo proxima sit.

Confessiones ita demum ratae sunt, si id quod in confessione uenit, & ius & natura recipere potest.

Qui seruum alienum recepisse, persuasissetue quid ei dicatur dolo malo, quo eum deteriore faceret, in eum quanti ea res erit, in duplum iudicium dabo.

Si quis eum, apud quē in alea lusum esse dicitur,
uerberauerit, damnūque ei dederit, siue qd eo tēpo
re domo eius subtractum erit, iudicium non dabo.

In eū qui alea ludendae causa uim intulerit, utiq;
quae res erit, animaduertam.

Si mensor falsum modum dixerit, in factum acti-
one conuenietur.

Quod funeris causa sumptus factum erit, eius re
cuperandi nomine in eum, ad quem ea res pertinet,
iudicium dabo.

Impensa funeris semper ex hereditate deducitur,
quae etiam omne creditum solet praecedere, cum bo-
na soluendo non sunt.

Negat lex Regia, mulierem quae praegnanis mor-
tua sit, humari ante, quam partus ei exadatur: is qui
contra fecerit, spem animantis cum grauida pere-
nisse uidetur.

EX LIBRO XII.

In contrahendo quod agitur, pro cauto habenda
dum est.

Si depositum fiat gratia recipientis, ad eum spe-
ctat periculum.

Certi conditio competit ex omni causa, & ex
omni obligatione, ex qua artum petitur.

Periculum nominum ad eum, cuius culpa deterius

factum probari potest, pertinet.

Si is cum quo agetur, conditione delata iurauerit,
oneribus actionum se liberabit.

Non debet alij nocere, quod inter alios actū est.

Is à quo iusiurandum petitur, soluere aut iurare
cogendus est, nisi malit iusiurandum referre,

Dolus aut contumacia non restituentis punitur,
quanti in litem iurauerit actor.

Si ob rem non inhonestam data sit pecunia, causa
secauta, repetitio cessat.

Donatio ob causam facta, causa non secuta, potest
repeti conditione.

Ex ea stipulatione, quae per uim extorta est, si ex
acta esset pecunia, repetitionem esse constat.

Quod indebitum per errorem soluitur, aut ip-
sum, aut tantundem repetitur.

Is qui plus quam debet, per errorem creditori ca-
uerit, indebiti promissi habet conditionem.

Qui ob rem non defensam soluerit (quāuis postea
defendere paratus est) non repetet, quod soluit.

Repetitio nulla est ab eo, qui suam recipit, tametsi
ab alio quam à uero debitore, solutum est.

Quod quis sciens indebitum dedit hac mente, ut
postea repeteret, repetere non potest.

Ex omnibus causis quae iure non ualuerunt, uel
non habuerunt effectum, secuta per errorem soluti-

one, conditioni locus erit.

Quod alterius apud alterum sine causa deprehenditur, reuocari consuevit.

Duobus idem debitum soluentibus, ultimo soluenti repetitio conceditur.

Qui sine causa obligantur, inarti conditione consequi possunt, ut liberentur.

EX LIBRO XIII.

In re furtiua soli domino conditio competit, in eum qui fecit, aut heredem eius.

Neque furti actio per conditionem, neque conditio per furti actionem consumitur.

Furtum fit, cum quis indebitum sciens acceperit.

Qui promisit aliquid certo loco, si in eo non reperitur, potest ubique conueniri.

Petitor electionem habet, ubi petat, reus ubi soluat, sed ante petitionem.

Qui certo loco dare promittit, nullo alio loco, quod in quo promisit, soluere inuito stipulatore potest.

Qui pecuniam debitam constituit, creditori obligatus tenebitur.

Si quis plus debito constituat se soluturum, in quantitate debiti tantummodo teneatur.

Vbi quis pro alio constituit se soluturum, adhuc is pro quo constituit, obligatus manet.

In quibus contractibus tam dantis quam accipientis utilitas uertitur, et dolus et culpa praestatur.

Qui rem commodatam accepit, si culpa fecit deteriorem, tenebitur ad praestandum quod interest.

Ad eum ad quem res non pertinet, commodum non spectabit.

Voluntatis est suscipere mandatum, ne cessatis est consummare.

In rebus commodatis non praestantur casus, quibus resisti non potest.

Impensae naturali ratione ad eum pertinent, qui utendum aliquid accepit.

Ad eos qui seruandū aliquid conduunt, aut utendum accipiunt, damnum iniuria ab alio datum non pertinet.

Si qua pecunia sua die soluta non erit, statim competit pacti conuentio.

Aliena res potest domino uolente, uel ratum habente, pignori obligari.

Disparandum a iudice, ut neque onerosus creditor audiatur, neque delicatus debitor.

Soluta pecunia, creditor possessionem pignoris, quae corporalis apud eum fuit, restituere debet.

EX LIBRO XIII.

Lex Rhodia. Leuandae nauis gratia iactus meris

in potestate, si in rem eorum; quod acceptum est,
conuersum sit.

Si plures eandem rem petant, melior est conditio
occupantis.

Ex iussu domini uel patris, in solidum aduersus
eum iudicium datur, nam quodammodo cum eo contra
himus, qui iubet.

Qui mandat, ante quam contractum esset, con
traria uoluntate reuocauit, non tenebitur.

Actio quae ab initio inutilis fuit, euentu non con
firmatur.

EX LIBRO XVI.

Senatusconsultum Velleianum. Quod ad fideiusso
nes & mutuationes pro alijs, pro quibus intra
esserit foeminae, pertinet, nec eo nomine ab his peti
tio fiat, neque in eas actio detur.

Pupillus sine tutoris auctoritate non obligatur, nisi
loa pletior factus sit ex contractu.

Ea quae in fraudem legum excogitata probari
possunt, rata haberi non oportet.

Vnusquisque creditorum suum, eundemque debitorem
petentem submouet, si paratus est compensare.

Quaecumque per exceptionem perimi possunt, in
compensatione non ueniunt.

Debitor si pecuniam alij contra uoluntatem credito

ris soluerit, obligatio pristina manebit.

Quod neque tumultus, neque incendij, neque ruinae, ne
que naufragij causa depositum sit, in simplicium: earum
autem rerum, quae supra comprehensa sunt, in du
plum iudicium dabo.

Contractus legem ex cōuentione, quae non est con
tra bonam fidem, contraque bonos mores, accipiunt.

Si res deposita deterior redditur, quasi non redde
reatur agi depositi potest.

Si quis se deposito obtulit, periculo se depositi alli
gavit, non tamen praestabit fortuitos casus.

In re aliena intempestiue misericordiam exercere
dolo proximum est.

Non conuenit bonae fidei, abnegare id, quod quis
accepit, sed debet reddere ei, a quo accepit.

Aequum est naturalem depositae rei interitum ad
deponentem pertinere.

Si sine dolo malo rem depositam amiseris, deposita
non teneris: si tamen ad te iterum peruenierit, teneris.

Bona fides quae in contractibus exigitur, aequitate
summam desiderat.

EX LIBRO XVII.

Obligatio mandati consensu contractuum consistit;
Mandatam autem nisi gratuitum, nullum est.

Nemo ex consilio obligatur, etiamsi non expediat

ei, cui datur

Vnius cuiusq; contractus & initium spectandū est,
& causa.

Mandati actio tunc competit, cum coeperit inter-
esse eius qui mandauit: si nihil interest, cessat man-
dati actio.

Eum qui mandatum suscepit, neq; lucrum neq; da-
num ex mandato sentire oportet.

Rei turpis nullum est mandatum neq; societas.

Sicut liberum est mandatum non suscipere, ita su-
scriptū consummari oportet, nisi renunciatum sit.

Damna casu fortuito occurrentia, domino proac-
rator non imputabit.

Dolus est, si quis, cū possit, nolit facere id, ad quod
sūt se teneri.

Sūptus bona fide necessariō factos (etsi negotio fi-
nē adhibere proacraror nō potuit) restitui neesse est

Non oportet eum qui certi hominis fidem elegit,
ob errorem aut imperitiā heredum affici damno.

Societas, si dolo malo, aut fraudandi causa coita
sit, ipso iure nullius momenti est.

Societatis intēpestiua renūciatio, ipso iure in est
mationem uenit.

Omne as alienū, quod manente societate contra-
ctum est, de communi soluendum est.

Iudex prospicere debet cautionibus in futurū, ubi-

ang. equitas suadet.

In iudicijs bonæ fidei & dolus et culpa præstatur:
damna autem quæ imprudentibus accidunt, non præ-
stantur.

Damna & luera contemplatione societatis obue-
nientia, sunt communicanda.

Inter socios iniuriam agentes nō est melior conditio
occupantis.

Hoc quoq; facere posse quisq; uidetur, quod dolo
fecit, quo minus possit: nec enim æquum est, dolum
suum quenq; releuare.

Quod quisq; nō propter societatem, sed propter
suam partem acquisierit, communicare non tenetur.

Nemo ex socijs plus parte sua potest alienare, &
si totorum bonorum socij sint.

Iure societatis per sociū ære alieno socius nō ab-
ligatur, nisi in communem arcam pecuniæ uersa sint.

EX LIBRO XVIII.

Sine precō uenditio nulla est: non autem precij
numeratio, sed conuentio perfiat sine scriptis habi-
tam emptionem.

In emptis & uenditis, potius id quod actum, quā
quod dictum fuit, sequendum est.

Conditionales uenditiones tunc perficiuntur, cum
impleta fuerit conditio, si conditio defecerit, uenditi-

io nulla est.

Si uenditur dubius euentus, consistit uenditio, licet nihil sequatur.

In uenditionibus & emptionibus consensu debere intercedere palam est.

Obscuritas pacti nocere potius debet uenditori, qui id dixerit, quam emptori, quia potuit re integra apertius dicere.

Ex uenditione in emptorem dominium non transit, nisi praedum nobis sit solutum, aut etiam fidem habuerimus emptori sine ulla satisfactione.

Dolus malus non tantum in eo est, qui aliquid fallendi causa obscure loquitur, sed etiam, qui insidiose obscure distulcat.

Non licet ex officio, quod administrat quis, e re quid, uel per se, uel per aliam personam.

Iura reuera accidunt rei, sine ulla expressione.

Licet uenditori, meliore allata conditione addicere posteriori, nisi prior paratus sit plus adiacere. l. 7.

Si sine culpa desistat possidere uenditor, actiones suas prestare debet, non rem nec estimationem.

Emptio & uenditio, sicut consensu contrahitur, ita contrario consensu resoluitur, antequam res fuerit secuta.

Id quod post emptionem fundo accersit per alluionem, uel perijt, ad emptoris commodum incommo- dumque pertinet.

Perfecta emptione periculum ad emptorem respicit nisi aliud conuenisset.

Si res uendita non traditur, neque emptor in mora sit, quo minus tradatur, uenditoris periculum erit.

EX LIBRO XIX.

Non uidetur esse aclus, qui scit, nec certiorari debuit, qui non ignorauit.

Ratio possessionis, quae a uenditore fieri debet, talis est, ut si quis eam possessionem iure auouerit, tradita possessio non intelligatur.

Nihil magis bonae fidei congruit, quam id praestari, quod inter contrahentes actum est.

Cum in corpore consentimus, de qualitate autem dissentimus, emptio non est, nisi uenditor praestet, quod interfuit emptoris, se deceptum non fuisse.

Ab eo, qui ex re mea factus est locupletior, possum condicere, & ipse a me quod expendit, repetit.

Sicut aequum est, bonae fidei emptori alterius dolum non nocere, ita non est aequum, eadem personae uenditoris sui dolum prodesse.

Precij sorte, licet post moram soluta, usurae petiti non possunt.

Prospectare debet conductor, ne aliquod rei ius uel corpus detrius faciat uel fieri patiat.

Præteritum minoris pensionis locatione facta, si nul-

J. 11.

J. v. l. 3. pr.

Ius dolus aduersarij probari potest, rescindi locatio non potest.

Quod comittitur alterius arbitrio, perinde habetur, ac si utri boni arbitrium comprehensum esset.

Si emptor repellit conductorem, uenditor tractatur ei ad interesse.

Sera est patientia fruendi, quæ offertur eo tempore, quo frui colonus alijs rebus illigatus non potest.

In operis duobus simul locatis, conuenit priori conductori ante satisfieri. l. 26.

Qui operas suas locauit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non steterit, quo minus operas præstaret.

Qui mercedem accepit pro custodia alienius rei, eius periculum pro custodia præstat.

In conducto fundo, si conductor sua opera aliquid necessarium uel utiliter auxerit uel edificauerit, potest à domino repetere.

Qui contra legem cōductionis fundi ante tempus sine iusta ac probabili causa deseruerit, ad soluendas totius temporis pensiones conueniri potest.

EX LIBRO XX.

In conditionali obligatione non alias obligamur, nisi conditio extiterit.

Obligatione generali rerum ea non continebuntur, quæ ueri

quæ uerisimile est, quæquã specialiter obligatum non fuisse. l. 6.

Quod emptionem uenditionemq; recipit, etiam pigurationem potest recipere. l. 9. § 1.

Ex quibus casibus naturalis obligatio consistit, pignus perseverare constat. l. 14. § 1.

Qui pignori plures res accepit, non cogitur unã liberare, nisi accepto uniuerso, quantum debetur. l. 19.

Quicquid commodi siue incommodi fortuito pignori accessit, id ad debitorem pertinet. l. 21. § 2.

Quod amplius debito consecutus creditor fuerit, debitori restituere debet.

Cum uitiose uel inutiliter contractus pignoris intercedit, retentioni locus non est.

Inuenta in domum, conductam, sunt tacite obligata pro pensione.

Ius quod quis ex sua persona non habet, hoc sæpe per extraneum habere potest.

Qui à debitore prædium obligatum comparauit, eatenus tuendus est, quatenus ad priorem creditorem ex prædicatione peruenit.

In pari causa, qui prior est tempore, potior est in iure.

Cum soluenda pecunia dies pacto confertur, conuenisse uidetur, ne prius uendendi pignoris potestas exerceretur.

EX LIBRO XXI.

Remittentibus actiones suas non est regressus datus
Iudicium redhibitorie actionis utrunque et empto
rem et uenditorem, quodammodo in integrum re
stituire debet.

Venditor pignoris loco, quod uendidit, retinet,
quoad emptor satisfaciat.

Quod emptioni accedit, partem esse uenditionis,
prudenter uisum est,

Aedilium edictum. Qui iumenta uendunt, pala
am recte dicunt quid in unoquoque eorum morbi ui
cique sit: si contra dictum promissumue sit, iudicium
dabimus, ut id iumentum redhibeatur.

Ne quis nocens animal, quod uulgo iter fiet, ita ha
buisse uelit, ut aliquam nocere damnum dare possit.
si aduersus ea factum erit, quanti bonum et equum
iudicia uidebitur, condemnatur.

Sive tota res euincatur, siue pars, habet regressum
emptor ad uenditorem.

Consuetudinem eius regionis in qua negotium ge
stum est, inspicere oportet.

Qui constituit seruitutem in re aliena, personali
ter obligatur euictionis nomine.

Qui alienam rem uendidit, post longi temporis
prescriptionem uel usucapionem, desinit emptori de

euictione teneri.

Si plus uel minus quam precij nomine datum est, euicti
one secuta dari conuenerit, placitum custodiendum est.

Si quis rei emptor nondum autem tradita, possessi
onem sine uicio fuerit nactus, habet exceptionem
contra uenditorem.

EX LIBRO XXII.

Bona fidei iudicium non recipit praestations, quae
contra bonos mores desiderantur.

Usurae non propter lucrum petentium, sed propter
mora non soluentium infliuntur.

Non omne quod differendi causa optima ratione
fit, mora adnumerandum, si modo id ipsum non
fraudandi causa simulatur.

In bona fidei contractibus ex mora usurae debentur
Paratus iudicium accipere, si ab aduersario cesa
tum est, moram facere non uidetur.

Confessio non mutat ueritatem, nec nocet quo mi
nus possit contrarium probari.

Ei incumbit probatio, qui dicit, non qui negat: nisi
in exceptionibus, ubi reum partibus actoris fungi
oportet.

In omnibus de actionibus licet ei, cui onus proba
tionis incumbit, aduersario suo de rei ueritate iusiur
andum inferre, prius ipso pro calumnia iurante.

Calumniosam scripturam uim in iudicio obtinere non conuenit.

In testimonijs fides, dignitas, mores, grauitas exami nanda est: & ideo testes, qui aduersus fidem testatio nis suae uacillant, audiendi non sunt.

Non ad unam probationis speciem cognitio statim alligari debet, sed existimare oportet, quid aut cre dendum, aut parum probatum uideatur.

Idonei non uidentur esse testes, quibus imperari potest, ut testes fiant.

Ad multitudinem testium respici non oportet, sed ad sinceram testimoniorum fidem, & testimonia quae uero proximiora uidebuntur.

Iniquissimum uidetur, cuiquam scientiam alterius, quam suam nocere, uel ignorantiam alterius prodesse.

Iuris ignorantia nocet, facti uero ignorantia non nocet, nisi alicui summa negligentia obijciatur.

EX LIBRO XXIII.

Sponsalia sicut nuptiae, consensu contrahentium fiunt, & ideo consistere non possunt, nisi consentiant omnes, id est qui contrahunt, quorumque in potestate sunt.

Cum aliquid prohibetur, uidentur prohibita omnia, per quae peruenitur ad illud.

Non uitatur matrimonium, licet perueniat ad eum casum, a quo inapere non potest.

Quae sita dignitas liberis propter crimen patris auferenda non est.

Si quis ex his, quas moribus prohibemur uxores ducere, duxerit, incestum dicitur committere.

Semper in coniunctionibus non solum quid liceat considerandum est, sed & quod honestum est.

Non aboletur turpitudine quae postea intermissa est. Quod fit contra prohibitionem legis, ipso iure non ualet.

Palam delinquentes, ut errantes maiore poena excusantur: clā committentes, ut contumaces plectuntur.

Afflictus in uno, releuandus est in altero, ne afflictio addatur afflictio.

Bono & aequo non conuenit, lucrari aliquem cum dano alterius, aut damnū sentire per alterius lucrū.

Ibi dos esse debet, ubi onera matrimonij sunt.

EX LIBRO XXIII.

Moribus receptum est, ne inter uirū & uxorem donatio ualeret.

Si mandato creditoris debitor alij soluerit, creditori solutum uidetur.

Venditor siue donator non sibi legem uolunt imponere, nec possunt, sed ei qui accepit.

In his quae retro non trahuntur, non inspicitur tempus contractus, sed existentis conditionis.

Inter uirum & uxorem mortis causa donationes
receptae sunt, sed res non fiunt eius cui donatae sunt,
nisi morte secuta.

Donec certum est, maritum uiuere in captiuitate
constitutum, nullam habet licentiam uxor eius ad ali-
ud migrare matrimonium.

Quod in sementem erogatur, si non responderint
menses, ex uindemia deducitur, quia totius anni unus
fructus est.

Beneficium personale, cum persona extinguitur,
nec transit ad heredem.

Si pendente iudicio expirat ius agentis, expirat si-
mul iudicium.

Rei iudicatae tempus spectatur, quatenus aliquis
facere potest.

Nihil tam humanum est, quam fortuitis casibus mu-
lieris maritum, uel uxorem uiri participem esse.

Non uidetur contradicere, qui iustam causam con-
tradiendi non habet.

Ea lege, quam inuicem accusantes contempserunt,
neuter uindicitur: paria enim delicta mutua pensati-
one dissoluntur.

In negocijs alienis consilium est, illius uoluntatem
exquirere, ut gestor se a periculo exoneret.

Si quis per errorem promisit plus debito, non potest
exigi ultra debitum.

EX LIBRO XXV.

Impensae quae in res dotales necessario sunt factae,
dotem deminuunt.

In honore matrimonij turpis actio aduersus uxo-
rem negatur.

Qui soluit, quod debet, non prohibetur petere;
quod sibi debetur.

Non aequum est, inuitum suo precio res suas uen-
dere.

Seruus in facinoribus domino dicto audiens esse
non debet.

In actione ex maleficio, non est locus beneficium ne-
quis condemnetur nisi in quantum facere potest.

Iure gentium res condici possunt ab his, qui non
ex iusta causa possident.

Necare uidetur non tantum is, qui partum praestat,
sed & is, qui abijat & alimoniam denegat, & qui
publicis locis misericordiae causa exponit, quam ipse
non habet.

Sicut alendi sunt a parentibus liberi, ita uice mu-
tua alere parentes debent: iniquum est enim patrem
egere, cum filius sit in facultatibus.

In rebus dubijs praesumitur id quod melius est, nisi
si contrarium probetur.

EX LIBRO XXVI.

Si nemo hereditatem adierit, nihil ualet ex his, quæ testamento scripta sunt.

Certarum rerum uel causarum testamēto tutor dari non potest, nec deductis rebus.

Legitima tutela testamentariae semper cedit.

Intestato parente mortuo agnatis desertur tutela: si plures sint agnati, proximus tutelam nanasatur.

Cum quid una uia prohibetur, alia nō debet esse permissum.

Neq; facultates, neq; dignitas, ita sufficiens est ad fidem, ut bona electio, et benigni mores.

Si tutor cōsauerit in distractione earum rerum, quæ tempore depererunt, suum periculum facit.

Quotiescūq; non fit nomine pupilli, quod quiuis paterfamilias idoneus faceret, non uidetur defendi.

Quæ bona fide à tutore gesta sunt, rata habentur.

Tutoris præcipuū est officium, ne indefensum pupillum relinquat.

Præuilegium militum ad alienam iniuriā porrigi non oportet.

In rem suam tutor auctoritatem accommodare non potest.

Pupillus ex contractu sine tutoris auctoritate obligari non potest, acquirere autem potest.

Dolus tutorum pupillo neq; nocere, neq; prodesse debet.

Suspecti

Suspecti tutoris accusatio quasi publica est, et omnibus patet.

Si qua iusta causa suspectus tutor fuerit, debet à tutela remoueri.

EX LIBRO XXVII.

Quoties ex uerbis legis simpliciter intellectis resultat iniquitas, tunc à uerbis receditur, et mens seruatur.

Qui recusat onus quod testator reliquit, et ab eo quod petit, quodq; idem dedit, repelli debet.

Non est permittendum tutori, tantum reputare, quantum dedit, si plus æ quo dederit.

De omnibus quæ tutor fecit, cum facere non deberet, item de his, quæ non fecit, rationem reddet, præstando dolum et culpam, et quantam in suis rebus diligentiam.

Officio tutoris incumbit, etiam rationes actus sui conficere, et pupillo reddere.

Nulla est societas malefactorum, uel iusta communitio damni ex maleficio.

Sufficit tutori bene et diligenter negotia gessisse, etsi euentum aduersum habuerit, quod gestum est.

Quæ per defunctum inchoata sunt, per heredem (si legitime ætatis sit) explicari debent.

Res eorū qui sub tutela sunt, sine decreto non sunt

H 1

alienanda, uel pignori obliganda.

Qui aliud fecit, quam quod à pratore decretum est, nihil egit.

Decretum ante aitoris potest reuocare successor.

EX LIBRO XXVIII.

In eo qui testatur, eius temporis quo testamentum factum est, integritas mentis, non corporis sanitas exigenda est.

Nullae sunt tabulae testamenti, quas is fecit, qui testamenti faciendi facultatem non habuit.

Qui non potest esse testis in iudicio, non potest esse testis in testamento.

Si quid post factum testamentum mutari placuit, omnia ex integro facienda sunt.

Si quis ex suis heredibus suis heres esse desierit, liberi eius et ceteri in locum suorum sui heredes succedunt.

Filio qui in potestate patris est, praeterito, testamentum nullius est momenti.

Prius testamentum rumpitur, cum posterius rite perfectum est.

Quae iure gesta sunt, non constituentur irrita.

Testamentorum iura ipsa per se firma esse oportet, non ex alieno arbitrio pendere.

Nemo ex alterius facto, neque hereditati alligari, neque exheredari potest.

Calumniæ facultatem ex principali maiestate capi non oportet.

Conditiones quae contra leges, aut contra bonos mores inseruntur, remittendae sunt.

Facta quae ledunt pietatem, et contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse, credendum est.

EX LIBRO XXIX.

Quocumque modo factum sit testamentum, nouissima uoluntate resanditur.

Qui totam hereditatem acquirere potest, is pro parte eam sciendo adire non potest.

Quamdiu prior heres institutus hereditatem adire potest, substitutus non potest.

Hereditatem obligare nos aeri alieno, etiamsi non sit soluendo, plus quam manifestum est.

Is qui heres institutus est, uel cui legitima hereditas delata est, repudiatione hereditatem amittit.

Qui aliquid facit tanquam heres, oneribus hereditarijs est obligatus.

Non expectatur conditio, cuius euentus nihil operatur.

Qui semel ex aliqua parte heres extitit, deficientium partes etiam inuitus accipit.

Necessarijs heredibus abstinenti ab hereditate potestas datur.

Ius substitutionis non transfertur ad heredes.
Publicæ expedit suprema hominū iudiciā exitum
habere.

Iniquum est, damnosum aūq; esse officiū suum.
Dolo malo scisse uidetur, quo minus possideat,
qui ad alium transtulit possessionem per fraudem.

EX LIBRO XXX.

Si duobus coniunctim res legata sit, quamuis alter
in rerū natura nō fuerit, alteri sola pars debetur.

In legato pluribus relicto, si partes adiectæ non
sunt, æque seruiantur.

Quod ab initio uiribus non consistit, ex postfacto
non conualescet.

Legatum in aliena uoluntate poni potest, in hæ-
redis non potest.

Nemo potest in testamento suo cauere, ne leges in
suo testamento locum habeant.

Captatoria scripturæ simili modo, neq; in hæredi-
tibus, neq; in legatis ualent.

Legatario mortuo antequam conditio existat, lega-
tum extinguatur.

Rem legatā eo loco prestare hæres debet, in quo
à testatore est relicta. *l. 108. p.*

Si hæres moram fecerit, periculum rei legatæ ad
ipsum spectabit.

Quæ contra uim legum et auctoritatem iuris in
testamento scribuntur, nullius sunt momenti. *l. 112. q. fin.*

Ineptæ uoluntates defunctorum circa sepulturam,
pro nullis habentur. *l. 113. q. 5.*

Quoties est prohibitum aliquid, consensu eorum
in quorum fauorem prohibitum est, efficiatur licitum.

EX LIBRO XXXI.

Si quis plus legauerit, quam inueniri possit, non
extinguatur legatum, sed hoc tantummodo praestatur,
quod inuenitur.

Si quid fundo nominatim legato post testamentum
factum adiectum sit, id quoq; legato addit. *l. 10.*

Permissum ad tempus, post tempus uidetur esse
prohibitum.

Si pecunia legata in bonis legantis non sit, solu-
do tamen hæreditas sit, hæres pecuniam legatam da-
re compellitur. l. 12.

Omnia quæ testamētis sine die uel cōditione ascri-
buntur, ex die aditæ hæreditatis praestantur.

Species nominatim legatæ si non reperiantur, nec
dolo hæredis deesse probentur, peti ex eodem testa-
mento non possunt.

Non oportet prius de conditione cuiusquā queri,
quam hæreditas legatumue ad eum pertineat.

Non cogitur hæres redimere, quod testator suum.

existimans reliquit.

Non in totum falsum uidetur, quod ueritatis pri-
mordio adiuuatur.

Legatum ita dominium rei legatarij facit, ut hære-
ditas hæredis res singulas.

EX LIBRO XXXII.

Non refert quid ex equipollentibus fiat, nam &
Satisfactio pro solutione est.

Cum per fideicommissum quid relinquitur, præ-
standum ipsum quod relictum est, cum uero ipsum
prestari non potest, estimatio est præstanda.

Nemo eam sibi legem potest dicere, ut à priore ei
recedere non liceat. *l. 22. pr.*

Cum in uerbis nulla est ambiguitas, non debet
admitti uoluntatis questio.

Non uidetur dedisse, qui ita dedit, ut haberi non
possit.

Vbi uerba legati sunt ambigua, causa legati est in-
spicienda.

Ex duobus fideicommissarijs unus potest partem
dimidiã legati petere, quãuis alter prosequi nolit.

Non aliter à significatione uerborum recedi oportet,
quã cum manifestum est, aliud sensisse testatorem.

Quæ talis natura sunt, ut sapius in sua possint
redigi in iura, ea materia potentia uicta, nunquã ni-

res eius effugiunt.

Rebus quæ in fundo sunt, legatis, accedunt etiam
ea, quæ tunc non sunt, si esse solebant.

EX LIBRO XXXIII.

Si conditio deficiat per mortem eius, in cuius per-
sonam confertur, non extinguitur legatum.

Alienatio hæreditatis non extinguit legatum præ-
standum ex redditu certæ rei.

In obligationibus faciendi, quãdo desijt posse fieri,
petitur id quod interest.

Cautionis præstatiõne necessitas solutionẽ moratur,
non indebitum facit, quod fuit debitum.

Si conditio pro parte est possibilis, sufficiat si ei præ-
reatur in eo, quod possibile est.

Optione legata, placet non posse ante aditam hæ-
reditatem optari, & nihil agi si optetur.

Quæ accessionis locum obtinent, extinguuntur,
cum principales res preceptæ fuerint.

Quod liquidæ materiæ est, rapit secum in accessi-
onis locum id, sine quo esse non potest.

Legata supellectile, cum species ex abundantia per
imperitiã enumerantur, generali legato nõ derogatur.

EX LIBRO XXXIII.

Legatum durare non existimatur, cum id quod

testamento datur, in sua specie non permanserit.

Affectio rei, quæ ornandi causa fuerit adhibita, cedit principali.

Omnibus debitoribus etiam ea quæ debent, recte legantur, licet domini eorum sint.

Is qui reddere rationes iussus est, non uidetur satis facere, si reliquum reddat, non editis rationibus.

Ambulatoria est uoluntas defuncti, usque ad uitæ supremum exitum.

Nihil prohibet priorem scripturam posteriore corrigere, commutare, rescindere.

Rem legatam si testator uiuus alij donauit, omnimodo extinguitur legatum.

In ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet.

Semper in dubijs id agendum est, ut quæ tutissimo loco res sit bona fide contracta, nisi cum aperte contra leges scriptum est.

Qui post mortem defuncti ingratiitudinis causam committit, perdit legatum.

EX LIBRO XXXV.

Impossibiles conditiones testamento ascriptæ, pro nullis habentur.

Falsa demonstratio non uittat legatum, si de corpore constat.

Legata

Legata sub conditione relicta non statim, sed cum conditio extiterit, deberi incipiunt.

Falsam causam legato non obesse uertus est, quia ratio legandi legato non coheret.

Quod in fraudem legis ad impediendas nuptias scriptum est, nullam uim habet.

In alternatiuis sufficiat alterum impleri.

Pro impleta habeatur conditio, cum per eum fiat, qui si impleta esset, debitorius erat.

Si prius pure, deinde sub conditione legatum est, posterius ualet: si contra, presens debetur.

In conditionibus testamentorum uoluntatem potius, quam uerba considerari oportet.

Lex Falidia. Qui aues romani sunt, qui eorum post hanc legem rogatam testamentum facere uolet, ut eam pecuniam, easque res, quibusque dare legare uolet, ius potestasque esto.

Precia rerum non ex affectu, nec utilitate singulorum, sed communiter funguntur.

Legata non debentur, nisi deducto ære alieno patrimonij uires sufficiant.

EX LIBRO XXXVI.

Senatusconsultum Trebellianum. Acquisitum est in omnibus fideicommissarijs hereditatibus, si quæ de his bonis iudicia penderent, ex his eos subire, in

quos ius fructusq; transferretur, potius quam cuiq;
periculosam esse fidem suam.

Neminem oportet plus legati nomine prestare, q̄
ad eum ex hereditate peruenit.

Qui in distrabendis conseruandisue rebus heredi
tarijs sumptus factus est, imputari heredi debet.

Conditiones quæ nō sunt in potestate heredis, ad
officiū prætoris non pertinent.

Lic. II.

Si post diem legati ædentem legatarius decesserit,
ad heredem suum transfert legatum. l. 5. p.

Si sub conditione sit legatum relictum, non prius
dies legati ædit, quàm conditio fuerit impleta.

Pro impleta habetur conditio, quæ per legatarium
non stat, quo minus impleatur.

Iniquum est maiorem partem legatarijs soluere
heredes, quàm cuius habent emolumentum.

EX LIBRO XXXVII.

Contra ipsum testamentum liberis competit bo
norum possessio.

Sub conditione exheredatus contra tabulas bono
rum possessionem petet, licet sub conditione heres
institutus à contra tabulas bonorum possessione ex
cludatur.

Cum ueter mittitur in possessionē, quod in uentris
alimenta deminutū est, detrahatur, uelut æs alienū.

Non debet deterioris esse conditionis nepos, quia
pater eius exheredatus sit, cum etiam ei præterito
bonorum possessionem præstari oporteat.

Carbonianum edictum. Si cui controuersia fiet,
an inter liberos sit, et impubes sit, causa cognita per
inde possessio datur, ac si nulla de ea re controuersia
esset, & iudicium in tempus pubertatis differtur.

Nō debet aduersus pupillos obseruari, quod pro
ipsis ex cogitatum est, & pendere status eorum, cum
iam possit indubitatus esse.

Pro qua quisq; parte heres scriptus est, pro ea
accipiet bonorum possessionem, sic tamen, ut si non
sit, qui ei concurrat, habeat solus possessionem.

Omnis posthumus, qui moriente testatore in utero
fuit, si natus sit, bonorū possessionem petere potest.

EX LIBRO XXXVIII.

Vnusquisq; quod spondit, suo impendio dare
debet, quàm diu id quod debet, in rerum natura est.

Absurdum est credere, alio die deberi officium,
quàm quo is uolet, cui præstandum est.

Qui personam arbitrio substituunt, quia sperant
eam recte arbitraturam, id faciunt, non quia immo
dice obligari uolunt.

Absurdum uidetur, liare eisdem partim compro
bare iudicium defuncti, partim euertere.

Ei qui alio iure uenit, quam eo quod amisit, non noceat id quod perdidit, sed prodest quod habet.

Quandiu spes est suum heredem aliquem defuncto existere, tandiu consanguineis locus non est.

Eos qui affinitatis causa inter se parentum locos liberorumque habentur, matrimonio copulari nefas est.

Si ex pluribus legitimis heredibus quidam omiserint hereditatem, reliquis qui adierint, accrescat illorum portio.

Matris intestata hereditas ad omnes eius liberos pertinet, etiam si ex diuersis matrimonijs fuerint nati.

EX LIBRO XXXIX

Novum opus per nunciationem inhibetur, sed remittitur prohibitio, si prohibendi ius is, qui nunciasset, non habuit.

Si quis post novum opus nunciatum edificauerit, destruere compellitur: sed si satisdederit, impune edificabit.

Qui damni infecti cauere sibi postulat, prius de calumnia iurare debet.

Si cui aqua pluuia damnum dabit, aquae pluuiae arandae actione aueritur aqua.

Prodesse sibi unusquisque, dum alij non noceat, non prohibetur.

Nemo cogi potest, ut uicino proficiat, sed ne noceat,

aut interpellet id facientem, quod iure facere potest.

Iniquum est uoluntatem unius domini in re communium praediciam socijs facere.

Propter priuatorum commodum, non debet communium utilitati praediciari.

Quod illicitum exactum est, cum altero tanto passis iniuriam exsoluitur: per uim uero extortum, cum poena tripli restituitur.

Poenae ab heredibus peti non possunt, si non est questio mota utro eo, qui deliquit.

Multum interest causa donandi fuerit, an conditio, si causa fuit, cessat repetitio, si conditio, repetitioni locus erit.

Mortis causa donatio, etiam dum pendet, an conualescere possit donator, reuocari potest.

EX LIBRO XL

Causae probationi contradiciendum, non etiam causa iam probata retractanda est.

Legatarius non cogitur subire onus a testatore iniunctum, nisi soluto legato.

Cum ex praesumptione libertatis praestita esse uidetur heredis est contraria uoluntatem testatoris probare.

Cum libertas lego adimitur, pro non data haberi debet.

Cum hereditas soluendo non est, quamuis haeres

locuples existat) libertas ex testamento non cōpetit.

Qui in fraudem creditorum manumittitur, liber esse prohibetur.

Cui necessitas probandi de ingenuitate sua non in ambiguitate, ulro si ipse probare desideret, audiendus est.

De statu defunctorum post quinquennium quære re non licet.

EX LIBRO XLI.

Quod nullius est, id ratione naturali occupanti conceditur, si custodiam eius euaserit, desinit eius esse, & fit alterius occupantis.

Quod per alluionē agro nostro flumen adiecit, iure gentium nobis acquiritur.

Materiæ duorum dominorum confusæ, commune totum corpus efficiunt.

Si quis in alieno solo sua materia edificauerit, illius sit edificiū, cuius et solum est.

Traditio nihil amplius trāsferre debet, uel potest, ad eum qui accipit, quam est apud eum, qui tradit.

Si quis ui de possessione deiectus sit, perinde haberi debet, ac si possideret.

Non uidetur possessionem adeptus is, qui ita natus est, ut eam retinere non possit.

Res quæ sub conditione debentur, non aliter accipientis fiunt, quam si conditio extiterit.

Rerum mobilium neglecta atq; dimissa custodia, ueteris possessionis damnum asserre consuevit.

Vbi lex inhibet usucapionem, bona fides possidentis nihil prodest.

Tutor in re pupilli tunc domini loco habetur, cum tutelam administrat, non cum pupillum spoliat.

Si res pro derelicto habita sit, statim nostra esse desinit, & fit occupantis.

EX LIBRO XLII.

In obligationibus faciendi post moram succedit obligatio ad interesse.

Quod iussit, uetuitue prætor, contrario imperio tollere & remittere potest: sed de sententijs contra.

Inter eos quibus ex eadem causa debetur, melior est occupantis conditio.

Si conuenerit inter litigatores, quid pronundetur, nõ ab re erit iudicem huiusmodi sententiã proferre.

De unoquoq; negotio presentibus omnibus, quos causa contingit, iudicari oportet.

Contumacia eorum, qui ius dicenti non obtemperant, liti damno coërcetur.

Iudex qui semel uel pluris, uel minoris condemnauit, amplius corrigere sententiã suam non potest.

Res inter alios iudicata, alijs non præiudicant.

Confessus pro iudicato est: non autem fatetur, qui

errat, nisi ius ignorauit.

Qui fraudationis causa latitauit, si boni iuri arbitratu non defendetur, eius bona possideri uendiq; iubebo.

Respublica creditrix omnibus chirographarijs creditoribus preferitur.

Dolus ei duntaxat nocere debet, qui eum admisit.

In generali concessione non uidetur fraus esse concessa.

EX LIBRO XLIII.

Quod quis legatorum nomine, non ex uoluntate heredis occupauit, id restituat heredi.

Ne quid in loco publico facias, inue cum locum immittas, qua ex re quid illi damni detur.

Si quis sub specie refectionis deteriorem uiam faciat, impune uim patietur.

Non est excusatus, qui iussu alicuius occidit.

Si plures heredes sunt, unusquisq; non amplius, quam ad eum peruenierit, tenetur.

Non corrumpi, aut mutari, quod recte transactum est, superueniente delicto potest.

Quod ui aut clam factum est, qua de re agitur, id cum experiundi potestas est, restituas.

Nulla paratur defensio ei, qui contra iuris dispositionem aliquid molitur.

Opus

Opus quod a pluribus pro indiuiso factum est, singulos in solidum obligat.

Qui dolo malo fecit, quo minus possit restituere, perinde habendus est, ac si posset.

EX LIBRO XLIIII.

Sicut actor tenetur probare suam intentionem, ita reus suam exceptionem.

Nemo prohibetur pluribus exceptionibus uti, quibus diuersae sint. *Te. 1. l. 8.*

Res inter alios iudicatae, alijs non obsunt.

Aduersus exceptionem iurisiurandi replicatio deli mali non debet dari. *Te. 1. l. 15.*

Omnes exceptiones, quae reo competunt, fideiusso-ri quoq; etiam inuito reo competunt. *Te. 1. l. 19.*

Exceptio rei iudicatae obstat, quoties inter easdem personas eadem questio reuocatur.

Longae possessionis praescriptionem in praedijs locum habere manifestum est.

In rebus soli locus est praescriptioni diutinae possessionis.

Cum haeres in ius omne defuncti suae dit, ignorantia sua defuncti uitae non excludit.

Longa possessio non recte defenditur, cum exordium rei, bonae fidei ratio non tuetur.

Liberis exhereditatis, qui nihil ex patris iudicio me

K 1

ruerūt, rupto testamento ius suum conseruandū est.

Iusiurandum uiam rei iudicatæ obtinet.

Qui negligenti amico rem custodiendā committit, de se queri debet: magnam tamen negligentiam placuit in doli crimine cadere.

Impossibili cōditione factam stipulationem constat nullius esse momenti.

Omnes pœnales actiones post litem inchoatam & ad hæredes transeunt.

EX LIBRO XLV.

Stipulatio non potest consistere, nisi utroq; loquente & consentiente.

Qui bis idem promittit, ipso iure amplius, quā semel non tenetur.

Quod leges fieri prohibent, si perpetuam causam seruaturum est, cessat obligatio.

Ei qui per dolum obligatus est, competit exceptio. In ambigua oratione cōmodissimum est id accipi, quo res, de qua agitur, in tuto sit.

Quiamq; sub conditione obligatus curauit, ne cōditio existeret, nihilominus obligatur.

Quicquid astringēde obligationis causa est, id nisi palam uerbis exprimat, omissum esse intelligendum est.

Nulla promissio potest consistere, quæ ex uoluntate

promittentis statum capit.

In contractibus non est locus iuri accrescendi.

Cum duo eandem pecuniam aut promiserūt, aut stipulati sunt, ipso iure & singulis in solidum debentur, & singuli in solidum debent, ideoq; petitione acceptilatione q; unius tota soluitur obligatio.

Ius duorum reorū promittendi est, ut unus quisq; eorum in solidū sit obligatus, possitq; ab alterutro solidum peti.

EX LIBRO XLVI.

Fideiussor & ipse obligatur, & suum heredem obligatam relinquit, cum rei locum obtineat.

Si quis postquā transacto tempore liberatus est, fideiussorem dederit, fideiussor non tenetur.

Fideiussor antequam reus debeat, conueniri non potest, nec liberato reo transactione.

In omnibus speciebus liberationū etiam accessiones liberantur.

Si quis aliam rem pro alia uolenti soluerit, & euicta fuerit, remanet pristina obligatio.

Qui sic soluit, ut reciperet, non liberatur.

Quoties id quod tibi debeam, ad te peruenit, & tibi nihil absit, nec quod solutum est, repeti possit, competit liberatio.

Cum iussu meo id, quod mihi debet solui, soluis

creditori meo, & tu à me, & ego à creditore meo liberor.

Prout quidq; contractum est, ita & solui debet.
Ex pluribus reis stipulandi, si unus acceptum fecerit, liberatio contingit in solidum.

EX LIBRO XLVII.

Civilis constitutio est, pœnalibus actionibus hæres non teneri, nec ceteros quidem successores.

Nunquam plura delicta consentientia faciunt, ut ullius impunitas detur,

Furti actio datur ei, cuius interest, condictio uero furtius datur domino rei.

Cui conceditur administratio rerum, non uidetur conassum, ut in eis fraudem committat.

Qui alienum quid iacens lucri faciendi causa sustulit, furti obstringitur, siue sat cuius sit, siue ignorauit.

Eum, qui quod utendum accepit, ipse alij commodaauerit, furti obligari responsum est.

Nemini officium suum, quod eius, cum quo contractum est, non etiam sui comodi causa suscepit, damnosum esse debet.

Res furtius nisi ad dominum redierit, usucapi non potest.

Non prodest ei qui ui rapuit, ad euitandam poenam, si ante iudicium restituat rem, quam rapuit.

Is qui iure publico utitur, non uidetur iniuria facta eandem causa hoc facere: iuris enim executio non habet iniuriam.

Eum, qui nocentem infamauit, non est bonum & æquum ob eam rem condemnari.

In omnibus causis, præterquam in sanguine, qui delatorem corrumpit, pro uicto habetur.

EX LIBRO XLVIII.

Is qui reus factus est, purgare se debet, nec ante potest accusare, quam fuerit excusatus.

Constitutionibus obseruatur, ut non relatione criminum, sed innocentia reus purgetur. l. 3. pr. ff. de publ. iud.

Optimum est, ut si quas putas te habere petitiones, actionibus experiaris.

Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupet, ius crediti non habet.

In maleficijs uoluntas spectatur, non exitus.

Nihil interest, occidat quis, an causam mortis præbeat.

Nemo debet duplici contritione conteri, quoniam afflictis non est addenda afflictio.

Qui munus publicæ madata accepta pecunia ruperunt, crimine repetundarum postulantur.

Facti quæstio in arbitrio est iudicantis, poenæ uero persecutio non eius uoluntati mandatur, sed legis

authoritati referuntur.

J. 17.
Inaudita causa quenquam damnari, æquitatis ratio non patitur. l. i. p.

Confessiones reorum pro exploratis faciendoribus haberi non oportet, si nulla probatio religioni cognoscentis instruat. l. i. §. 17. ff. de questionibus.

Satius est, impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnari. l. 5. p. ff. de poenis.

Respicendum est iudicanti, ne quid durius, aut remissius constituatur, quàm causa deposat.

Crimen uel poena paternam nullam maculam filio infligere potest.

Non est uerisimile, delictum unum eadem lege uarijs estimationibus coerceri.

Interpretatione legum poena mollienda sunt potius, quàm exasperanda.

EX LIBRO XLIX.

Appellationes, in eorum persona, quos damnatos statim puniri publice interest, recipi non debent.

Si expressum sententia contra iuris rigorem data fuerit, ualere non debet.

Appellatione interposita, medio tempore nihil est innouandum.

Impossibile præceptum iudicis nullius est momenti
Non obest error cuiquam, quod ignarus iuris sui

ipse se detulit.

Non possunt ulla bona ad fiscum pertinere, nisi quæ creditoribus superflua sunt: id enim bonorum cuiusque esse intelligitur, quod æri alieno superest.

Sicut nunciare causam nemo cogitur, ita liberum arbitrium desistendi ei non datur, qui detulit.

Eos, qui ab hostibus capiuntur, uel ab hostibus deducuntur, iure postliminii reuerti, antiquitus placuit.

Factæ causæ infectæ nulla constitutione fieri possunt.

Qui per iniuriam ab extraneis detinetur, is ubi in fines suos redierit, pristinum ius suum recipit.

Omne delictum est militis, quod aliter, quàm disciplina communis exigit, committitur.

EX LIBRO L.

Assumptio originis quæ non est, ueritatem nature non perimit.

Quod maior pars curiæ efficit, pro eo habetur, ac si omnes egerint.

Honores et munera non ordinatione, sed potioribus quibusque iniungenda sunt.

Honorem sustinenti minus imponi non potest, minus sustinenti honor deferri potest.

Legatus antequam officio legationis functus sit, in rem suam nihil agere potest, exceptis his quæ ad iniuriam eius uel damnum peracta sunt.

Quod quis suo nomine exercere prohibetur, id
neq; per subiectam personam agere debet.

Magistratus reipublice non dolum solummodo,
sed & latam negligentiam, & hoc amplius etiam
diligentiam debent.

Calcularij erroris retractatio etiam post uicennij
tempora admittitur: sed si gratiose expuncte dicen-
tur, non retractabuntur.

Quod semel ordo decreuit, nõ oportet resandi,
nisi ex causa.

Qui sine causa promisit, non est obligatus: si ta-
men coeperit facere, obligatus est, qui coepit.

Rebus concessa immunitas non debet interradi: ab
personis data immunitas, cum persona extinguitur.

Minus soluit, qui tardius soluit, nam & tempo-
re minus soluitur.

Nemo ope uidetur scasse, nisi & consilium mali-
gnum habuerit: nec consilium habuisse nocet, nisi et
factum scutum fuerit.

In conuentionibus contrahentium uoluntatem po-
tius, quam uerba spectari placuit.

Magna negligentia culpa est, magna culpa doli
est.

Sequuntur

SEQUUNTUR REGVLAE IURIS ANTIQVI.

Regula est, quae rem, quae est, breuiter enarrat,
non ut ex regula ius sumatur, sed ut ex iure quod
est, regula fiat.

Feminae & impubes ab omnibus officijs ciuilibus
uel publicis remoti sunt.

Eius est non uelle, qui potest & uelle.

Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris
uel domini.

In negocijs contrahendis alia causa habita est firi-
osorum, alia eorum qui fari possunt, quauis actum
rei non intelligerent.

Non uult heres esse, qui ad alium transferre uo-
luit hereditatem.

Ius nostrum non patitur eundem in paganis & te-
statò & intestatò decessisse.

Iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt.

Semper in obscuris, quod minimũ est, sequimur.

Secundum naturam est, commoda cuiusq; rei conse-
qui cum, quem sequentur incommoda.

Id quod nostrũ est, sine factò nostro ad aliũ trans-
ferri non potest.

In testamentis plenius uoluntates testantium inter-
pretantur.

Non uidetur cepisse, qui per exceptionem à petitiõ

ne remouetur.

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, presenti die debetur.

Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere uidetur.

Imaginaria uenditio non est, precio accedente.

Cum tempus in testamento adijatur, credendum est pro herede adiectum, nisi alia mens fuerit testatoris.

Que legata mortuis nobis ad heredem nostrum transeunt, eorum commodum per nos his, quorum in potestate sumus, eodem casu acquirimus.

Qui cum alio contrahit, uel est, uel debet esse non ignarus conditionis eius: heredi autem hoc imputari non potest, cum non sponte cum legatarijs contrahat.

Non solet exceptio doli nocere his, quibus uoluntas testatoris non refragatur.

Quoties dubia interpretatio libertatis est, secutum libertatem respondendum erit.

Non debet, cui quod plus est licet, quod minus est, non licere.

In personam seruilem nulla cadit obligatio.

Ubi autem in bonae fidei iudicijs confertur in arbitrium domini uel procuratoris eius conditio, pro boni uiri arbitrio hoc habendum est.

Contractus quidam dolum malum dumtaxat reapiunt, ut depositum et precarium. quidam et dolum

et culpam, ut mandatum, commodatum, uenditum et locatum.

Quatenus cuiusque intersit, in facto, non in iure consistit.

Plus cautionis in rem est, quam in personam.

Qui potest inuitis alienare, nullo magis et ignorantibus et absentibus potest.

Nec ex praetorio, nec ex solempni iure priuatorum conuentione quicquam immutandum est, quamuis obligationum causa pactione possunt immutari, et ipso iure, et per pacti conuenti exceptionem.

Qui ex liberalitate sua conueniuntur, in id quod facere possunt, condemnandi sunt.

Quod initio uisiosum est, non potest tractu temporis conualescere.

Nuptias non conubitus, sed consensus facit.

Verum est, neque pacta, neque stipulationes factum posse tollere: quod enim impossibile est, neque pacto neque stipulatione potest comprehendi, ut utilem actionem, aut factum efficere possit.

Quod attinet ad ius ciuile, serui pro nullis habentur: licet quod ad ius naturale attinet, omnes homines aequales sunt.

In eo quod uel is qui petit, uel is a quo petitur, lucri causa facturus est, durior causa est petitoris.

Semper in stipulationibus et in ceteris contractibus

bus id sequimur, quod actum est: unde si non paret
quid actū est, erit consequens, ut id sequamur, quod
in regione in qua actum est, frequentatur.

Nihil tam naturale est, quam eo genere quodq;
dissolueri, quo colligatum est, ideo uerborum obli-
gatio uerbis tollitur, nudi consensus obligatio contra-
rio consensu dissoluitur.

Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti.

Nemo, qui condemnare potest, absolueri nō pōt.

Sicuti poena ex delicto defuncti, haeres teneri non
debet, ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum
peruenisset.

In omnibus causis pro facto accipitur id, in quo p
alium mora est, quo minus fiat.

Furiosi uel eius, cui bonis interdictum sit, nulla
uoluntas est.

Non debet actori licere, quod reo non permittitur

In re obscura melius est fauere repetitioni, quam
aduentitio lucro.

Qui in alterius locum succedunt, iustam habēt cau-
sam ignorantie, an id quod peteretur, deberetur.

Nemo ex ijs qui negant se debere, prohibetur etiā
alia defensione uti, nisi lex impediat.

Quoties conarrunt plures actiones eiusdem rei
nomine, una tantum quis experiri debet.

Toties in heredem damus actionem de eo, quod

ad eum peruenit, quoties de dolo defuncti conueni-
tur, non quoties ex suo.

Neq; pignus, neq; depositum, neq; precariū, neq;
emptio, neq; locatio rei suae consistere potest.

Priuatorum conuentio iuri publico non derogat.

Quod à quoquam poenae nomine exactum est, id
eidem restituere nemo cogitur.

Consilij non fraudulentū nulla obligatio est: ceterū
si dolus et calliditas intraxerit, de dolo actio cōpetit
Socij mei socius, meus socius non est.

Quicquid in calore iracundiae uel fit, uel dicitur,
non prius ratum est, quam si perseverantia appar-
erit iudicium animi fuisse.

Alterius circumuentio alij non praebet actionem.

Culpa caret, qui sat, sed prohibere non potest.

Non uidetur quisq; id capere, quod ei necesse est
alij restituere.

Non uidetur defendere, non tantū qui latitat, sed
et is qui praesens negat se defendere, aut non uult
suscipere actionem.

Cuius per errorem dati repetitio est, eius cōsulto
dati donatio est.

Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quā
ipse haberet.

Semper in dubijs benigniora praefenda sunt.

Nullus uidetur dolo facere, qui suo iure utitur.

Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur.

Ex poenalibus causis non solet in patrem de peccato actio dari.

Heredem eiusdem potestatis iurisq; esse, cuius fuit defunctus, constat.

Semper qui non prohibet pro se interuenire, man dare creditur: sed et si quis ratum habuerit, quod gestum est, obstringitur mandati actione.

Domum suam reficere unicuiq; licet, dum non offi dat inuito alteri, in quo ius non habet.

Hereditas nihil aliud est, quam successio in uniuersum ius, quod defunctus habuerat.

Qui sine dolo malo ad iudicium prouocat, non uidetur moram facere.

Ea quae raro accidunt, non temere in agendis negotijs computantur.

Ea est natura cauillationis, ut ab euidenter ueris per breuissimas mutationes disputatio ad ea, quae euidenter falsa sunt, perducatur.

Desinit debitor esse is, qui nactus est exceptionem iustam, nec ab aequitate naturali abhorrentem.

Quoties idem sermo duas sententias exprimit, et potissimum accipietur, quae rei gerendae aptior est.

Vbi personae conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoq; desinat: ubi uero genus actionis id desiderat, ibi ad quemuis persecutio eius

deuenerit, non desinat ratio auxilij.

Inuito beneficium non datur.

Nemo potest gladij potestatem sibi datam, uel cuiusuis alterius coertitionis, ad alium transferre.

Fructus rei est, uel pignori dare licere.

Omnia quaecumq; cause cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt.

Quo tutela redit, eodem et hereditas peruenit, nisi cum foeminae haeredes intercedunt.

Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis haeredibus, cum moritur, habuit, habiturusue esset, si uixisset.

Vi factum id uidetur esse, quae de re quis, cum prohiberetur fecit: etiam, quod quisq; cum controuersiam haberet, habiturusue se putaret, fecit.

Quae in testamento ita sunt scripta, ut intelligi non possunt, perinde sunt, ac si scripta non essent.

Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando, quisquam alteri cauere potest.

Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.

In totum omnia quae animi destinatione agenda sunt, non nisi uera et certa scientia perfici possunt.

Actus legitimi, qui non recipiunt diem uel conditionem, in totum utuntur per temporis uel conditionis

adlectionem.

Generaliter cum de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per aduersariū habere non potuit, considerandum est.

Fraudis interpretatio semper in iure civili, nō ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoq; desideratur.

In toto iure generi per speciem derogatur: & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

Quae dubitationis tollēda causa contractibus inseruntur, ius commune non ledunt.

Donari uidetur, quod nullo cogēte iure cōceditur.

Non uidetur rem amittere, cuius propria nō fuit.

Cum amplius solutum est, quā debebatur, cuius pars non inuenitur, quae repeti possit, totum esse indebitum intelligitur, manēte pristina obligatione.

Is natura debet, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus.

In ambiguis pro dotibus respondere melius est.

Non est nouū, ut quae semel utiliter cōstitutae sunt, durent, licet ille casus extiterit, à quo initium capere non potuerunt.

Quoties equitatem desiderij naturalis ratio, aut dubitatio iuris moratur, iustis decretis res temperanda est.

Non solet deterior conditio fieri eorū, qui litem contestati sunt, q̄ si non essent, sed plerunq; melior.

Nemo

Nemo enim in persequendo deteriorem causam, sed meliorem facit.

Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est.

Quandiu possit ualere testamentum, tandiu legitimus non admittitur.

In omnibus quidem, maxime tamen in iure, equitas spectanda sit.

Quoties duplia iure defertur aliam successio, repudiato nouo iure, quod ante defertur, supererit uetus.

Si librarius in transcribendis stipulationis uerbis errasset, nihil nocere, quo minus & reus & fideius sors teneatur.

Filius familias neq; retinere, neq; recuperare, neq; apud possessionem rei peculiaris uidetur.

Non solent, quae abundant, uitare scripturas.

Nemo dubitat, soluendo uideri eū, q̄ defenditur.

In ambiguis orationibus maxime sententia spectanda eius, qui eas protulisset.

Ea sola deportationis sententia aufert, quae ad seipsum perueniunt.

Quoties in utriusq; causa lucri ratio uertitur, is preferendus est, cuius in lucro causa tempore praecedat.

Non potest improbus uideri, qui ignorat, quantum soluere debeat.

Omnia quae iure contrahuntur, contrario iure pe-
reunt.

Vbi lex duorum mensum fecit mentionem, et qui
sexagesimo & primo die uenerit, audiendus est.

Qui uetante praetore fecit, hic aduersus edictum
fecisse proprie dicitur.

Eius est actionem denegare, qui possit & dare.

Nemo de domo sua extrahi debet.

Si in duabus actionibus alibi summa maior, alibi
infamia est, praeposenda est causa aestimationis: ubi
autem equiparantur famosa iudicia, & si summam
disparem habeant, pro paribus accipienda sunt.

Ubiq; causa cognitio est, ibi praetor desideratur.

Libertas inestimabilis res est.

Cum seruis nulla actio est.

Fere in omnibus poenalibus iudicijs, & aetati &
imprudencia succurritur.

Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum
prohibere non possit.

In eo quod plus fit, semper inest & minus.

Nemo alienae rei expromissor idoneus uidetur, nisi
si cum satisfactione.

Pupillus pati posse non intelligitur.

Vbi uerba coniuncta non sunt, sufficit alterutrum
esse factum.

Mulieribus tunc succurrendum est, cum defraudata

tur, non ut facilius calumnientur.

Pupillum qui proximus pubertati sit, capace esse
& furandi, & iniuria faciendam.

In heredem non solent actiones transire, quae po-
nales sunt ex maleficio.

Nihil interest, ipso iure quis actionem non habe-
at, an per exceptionem infirmetur.

In toto & parte continetur.

In obsaris inspicit solet, quod uerisimilius est, aut
quod plerumq; fieri solet.

Si quis obligatione liberatus sit, potest uideri acce-
pisse.

Non potest uideri accepisse, qui stipulatus potest
exceptione submoueri.

Nihil consensui tam contrarium est, qui & bonae
fidei iudicia sustinet, quam uis atq; metus, quae com-
probare, contra bonos mores est.

Non capitur, qui ius publicum sequitur.

Non uidentur, qui errant, consentire.

Praetor honorum possessorum heredis loco in omni
causa habet.

Creditor, qui permittit rem uenire, pignus dimittit.

Non ut ex pluribus causis deberi nobis idem potest,
ita ex pluribus causis idem potest esse nostrum.

Aliud est uendere, aliud est uendenti consentire.

Refertur ad uniuersos, quod publicae fit per maiorem

rem partem.

Absurdum est, plus iuris habere, cui legatus sit fundus, quā heredem, aut ipsum testatorem, si uiueret.

Quoties per eum, cuius interest conditionem non impleri, fit quo minus impleatur, perinde habetur, ac si impleta conditio fuisset.

Quæ propter necessitatē recepta sunt, nō debent in argumentum trahi.

Cui ius est donandi, eidem et uendendi et condendi ius est.

Pœnalis iudicia semel accepta, in heredes transmitti possunt.

Cum quis possit alienare, poterit et consentire alienationi. Cui autem donare non conceditur, probandum erit, nec si donationis causa consenserit, ratam eius uoluntatem habendam.

Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur.

Non uidentur data, quæ eo tempore quo dantur, accipientis non fiunt.

Qui iussu iudicis aliquid facit, nō uidetur dolo malo facere, quia parere necesse habet.

Rapienda occasio est, quæ præbet benignius responsum.

Quod factum est, cum in obsaro sit, ex affectio ne cuiusq; capit interpretationem.

Factum à iudice, quod ad officium eius non pertinet, ratum non est.

Nemo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio, quod præstiterit.

Is dampnum dat, qui iubet dare: eius uero nulla culpa est, cui parere necesse sit.

Quod pendet, non est pro eo, quasi sit.

In contrahenda uenditione ambiguum pactum contra uenditorem interpretandum est: ambigua autem intentio ita accipienda est, ut res salua sit auctori.

In condemnatione personarum, quæ in id quod facere possunt, damnantur, non totum quod habent, extorquendum est, sed et ipsarum ratio habenda est, ne egeant.

Uniuersiq; sua mora nocet, quod et in duobus rebus promittendi obseruatur.

Dolo facit, qui petit, quod redditurus est.

Qui potest facere, ut possit conditioni parere, iam posse uidetur.

Quod quis, si uelit, habere non potest, id repudiare non potest.

In omnibus officijs, quæ fieri per liberas personas leges desiderant, seruus interuenire non potest.

Non debeo melioris conditionis esse, quam auctor meus, à quo ius in me transit.

Non est singulis concedendum, quod per magistratum

sum publicæ possit fieri, ne occasio sit maioris tumultus faciendi.

Infinita aestimatio est libertatis & necessitudinis.

Qui in ius dominiuue alterius succedit, iure eius uti debet.

Nemo uidetur in dolo esse, qui ignorat causam, ac non debeat petere.

Cum principalis causa nõ consistat, plerumq; nec ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.

In obscura uoluntate manumittentis fauendum est libertati.

Quod iussu alterius soluitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset.

Si nemo subijt hereditatem, omnis uis testamenti soluitur.

Quod nullius esse potest, id ut alicuius fieret, nulla obligatio ualet efficere.

Etsi nihil facile mutandum est ex solemnibus, tamen ubi æquitas euadens posat, subueniendum est.

Vani timoris iusta exasatio non est.

Impossibile nulla obligatio est.

Nihil peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam persolui possit: & cum soluendi tempus obligationi additur, nisi eo præterito, peti nõ potest.

Si quis prægnantem uxorem reliquit, non uidetur sine liberis decessisse.

Vbi pugnantia inter se in testamento inueniuntur, neutrum ratum est.

Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege cõfirmata sunt.

Pupillus nec uelle, nec nolle in ea ætate (nisi appõ sit tutoris auctoritate) creditur.

Quod euinatur, in bonis non est.

Quod princeps ei, quem uiuere existimabat, concessit, non uidetur defuncto concessisse.

Ea quæ in partes diuidi non possunt, solida à singulis heredibus debentur.

In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus iustius est, quàm tutius.

Omnia ferè iura heredum perinde habentur, acsi continuo sub tempus mortis heredes extitissent.

Qui per cessionem quamuis longissimã, defuncto heredes extiterunt, non minus heredes intelliguntur, quàm qui principaliter heredes extiterint.

Expressa nocent, non expressa non nocent.

Priuilegia quedã cause sunt, quedam personæ, & ideo quidem ad heredem transmittuntur, quæ cause sunt, quæ personæ sunt, ad heredem non transeunt.

Semper in conuentionibus non solum quid liceat, considerandum est, sed & quid honestum sit.

Neg; in interdicto, neg; in cæteris causis pupillo

Omnes actiones, quæ morte aut tēpore pereunt,
semel inclusæ iudicio, saluæ permanent.

Non uidetur perfecte cuiusq; id esse, quod ex casu
aufferri potest.

Absentia eius qui reipublicæ causa abest, neq; ei,
neq; alij damnosa esse debet.

Quod contra rationem iuris receptum est, non est
produendum ad consequentia.

Vni duo pro solido hæredes esse non possunt.

Qui tacet, non utiq; fatetur, sed tamen uerum est,
eum non negare.

Quod ipsis, qui contraxerunt obstat, & successo-
ribus eorum obstat.

Non omne quod licet, honestum est.

In stipulationibus id tempus spectatur, quo con-
trahimus.

Nemo uidetur fraudare eos, qui sciunt & consen-
tiunt.

Quod quis, dum seruus esset, egit, proficere li-
bero factò non potest.

Semper specialia generalibus insunt.

Cuius effectus omnibus prodest, eius & partes
ad omnes pertinent.

Ex qua persona quis lucrum caput, eius factum
prestare debet.

Parem esse conditionem oportet eius, qui quid pos-

sideat, uel habeat, atq; eius cuius dolo malo factum
est, quominus possideret uel haberet.

Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere
ius non habet.

Hoc iure utimur, ut quicquid omnino per uim fiat,
id aut in uis publicæ, aut priuatae crimen inadat.

Deiciat & qui mandauit.

Ratihabitio mandato comparatur.

In contractibus, quibus doli præstatio, uel bona
fides inest, hæres in solidum tenetur.

Fere quibuscumq; modis obligamur, iisdem in con-
trarium actis liberamur: cum quibus modis acqui-
rimus, iisdem in contrarium actis amittimus.

Cum par delictum est duorum, semper oneratur
petitor, & melior habetur possessoris causa.

Illi debet permitti poenâ petere, qui in ipsam non
inadit.

Factū cuiq; suū, non aduersario suo nocere debet.

Non uidetur uim facere, qui iure suo utitur, & or-
dinaria actione experitur.

In poenalibus causis benignius interpretandum est.

Inuitus nemo rem cogitur defendere.

Cui damus actionem, eidem exceptionem compe-
tente multo magis quis dixerit.

Cum quis in aliaius locū successerit, nō est æquū
ei nocere hoc, quod aduersus eum non nocuit, in au-

ius locum successerit.

Plerumq; emptoris eadem debet esse causa arca pe-
tendum ac defendendum, quæ fuit auctoris.

Quod aig; pro eo præstatur, invito nõ tribuitur.

Ad ea, quæ non habent atrocitatem fianoris, uel
sceleris, in his ignoscatur seruis, si uel dominis, uel
his qui uicæ dominorum sunt, obtemperauerint.

Semper qui dolo fecit, quo minus haberet, pro eo
habendus est, ac si haberet.

In cõtractibus successores ex dolo eorum, quibus
successerunt, non tantum in id quod peruenit, ue-
rum etiam in solidum tenentur, hoc est, unusquisq;
pro ea parte, qua hæres sit.

Quoties nihil sine captione inuestigari potest, eli-
gendum est, quod minimum habeat iniquitatis.

Omnia quæ ex testamento proficiunt, ita statu
euentus capiunt, si initium quidem sine uitio ceperint.

Omnis definitio in iure civili periculosa est, rarum
est enim, ut non subuersti possit.

Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intel-
ligitur damnum sentire.

Minus est actionem habere, quam rem.

Plerumq; fit, ut etiam ea quæ à nobis abire pos-
sint, perinde in eo statu sint, atq; si non essent eius
conditionis, ut abire possint.

Iure naturæ æquum est, neminem cum alterius de-

trimento et iniuria fieri locupletiores.

Res iudicata pro ueritate accipitur.

Non potest uideri desisse habere, qui nunquam
habuit.

Seruitutem mortalitati ferè comparamus.

Quæ ab initio inutilis fuit institutio, ex postfacto
conualescere non potest.

Seruus reipublicæ causa abesse non potest.

Sententiarum ex Pandectis Iustiniani decrptarum

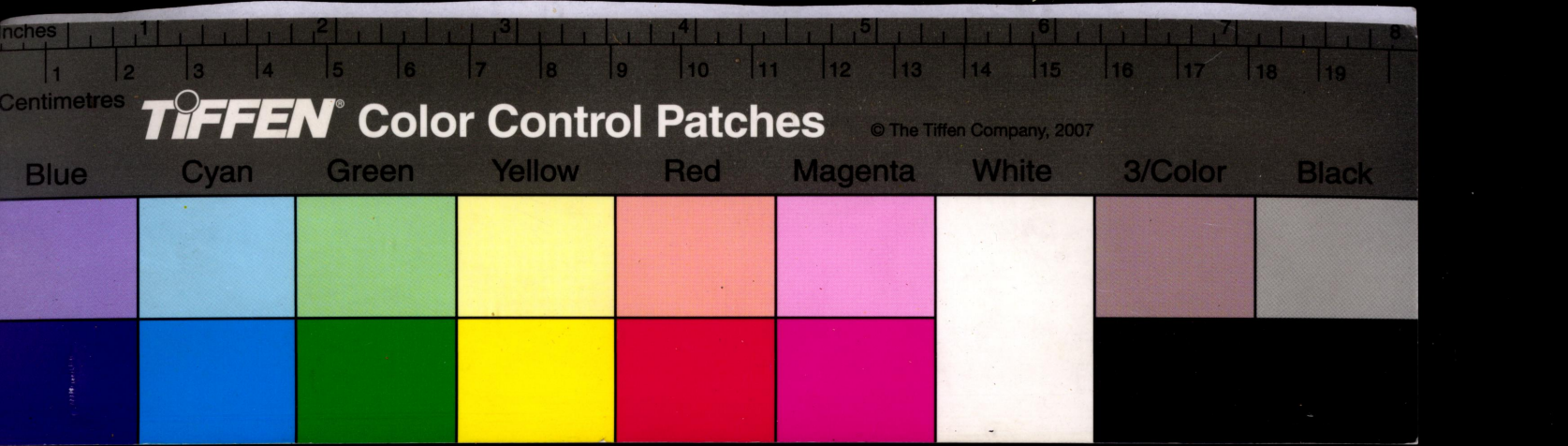
FINIS

IMPRESSVM IN INCLYTA

TRANSYLVANIAE

CORONA.

ANNO M. D. XXXIX.

tus locum successerit.

Plerumq; emptoris eadem debet esse causa circa pe-
tendum ac defendendum, quae fuit auctoris.

Quod aiq; pro eo praestatur, invito nõ tribuitur.

Ad ea, quae non habent atrocitatem facinoris, uel
sceleris, in his ignoscatur seruis, si uel dominis, uel
his qui uicæ dominorum sunt, obtemperauerint.

Semper qui dolo fecit, quo minus haberet, pro eo
habendus est, ac si haberet.

In cõtractibus successores ex dolo eorum, quibus
successerunt, non tantum in id quod peruenit, ue-
rum etiam in solidum tenentur, hoc est, unusquisq;
pro ea parte, qua haeres sit.

Quoties nihil sine captione inuestigari potest, eli-
gendum est, quod minimum habeat iniquitatis.

Omnia quae ex testamento proficiuntur, ita statu
euentus capiunt, si initium quidem sine uitio ceperint.

Omnis definitio in iure ciuili periculosa est, rarum
est enim, ut non subuertit possit.

Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intel-
ligitur damnum sentire.

Minus est actionem habere, quam rem.

Plerumq; fit, ut etiam ea quae à nobis abire pos-
sint, perinde in eo statu sint, atq; si non essent eius
conditionis, ut abire possint.

Iure naturae æquum est, neminem cum alterius de-

trimento & iniuria fieri locupletiozem.

Res iudicata pro ueritate accipitur.

Non potest uideri desuisse habere, qui nunquam
habuit.

Seruitutem mortalitati ferè comparamus.

Quae ab initio inutilis fuit institutio, ex postfacto
conualescere non potest.

Seruus reipublicae causa abesse non potest.

Sententiarum ex Pandectis Iustiniani decriptarum

FINIS

IMPRESSVM IN INCLYTA

TRANSYLVANIAE

CORONA.

ANNO M. D. XXXIX.

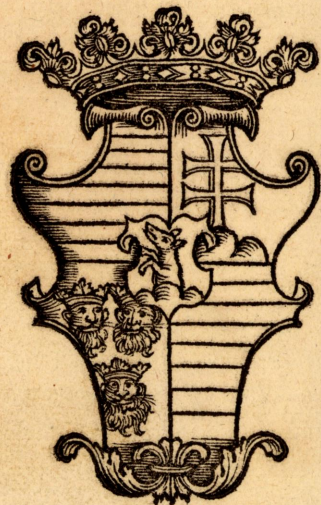

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

ANNO M. D. C. C. C. C. C.
CORONA
FRANCOGALLIA
IN PARSIA

SENTENTIAE

EX OMNIBVS OPERIBVS
DIVI AVGVSTINI
DECERPTAE.

ANNO. M. D. XXXIX.

